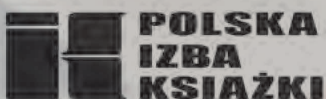

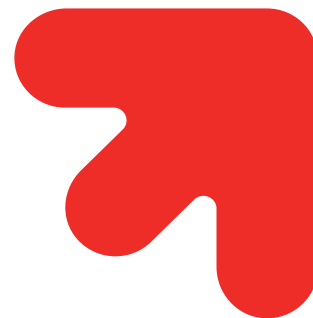
BIAŁA KSIĘGA

RAPORT NA TEMAT RYNKU WYDAWNICTW NAUKOWYCH
W POLSCE W 2023 ROKU

KRASP
Konferencja Rektorów
Akademickich Szkół Polskich

BIAŁA KSIĘGA

**RAPORT NA TEMAT RYNKU WYDAWNICTW NAUKOWYCH
W POLSCE W 2023 ROKU**

➔ www.pik.org.pl

➔ www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

Spis treści

1. WPROWADZENIE. CELE I METODA OPRACOWANIA RAPORTU (Ewa Bluszcz – Wydawnictwo UŁ)	5
2. PODSTAWOWE INFORMACJE NA TEMAT POLSKIEGO RYNKU WYDAWNICTW NAUKOWYCH W 2022 ROKU. DANE BIBLIOTEKI NARODOWEJ (Monika Borowczyk – Wydawnictwo UŁ)	7
2.1. WSTĘP	7
2.2. INFORMACJE NA TEMAT WYDAWCÓW MONOGRAFII NAUKOWYCH ZEBRANE PRZEZ BIBLIOTEKĘ NARODOWĄ W 2022 ROKU	8
3. CITEINDEX – PILOTAŻOWY PROJEKT POMIARU SIŁY ODDZIAŁYWANIA CZASOPISM NAUKOWYCH AFILIOWANYCH PRZY POLSKICH INSTYTUCJACH (Ewelina Katarzyna Pyrka, Leszek Stypułkowski – Index Copernicus)	13
3.1. WSTĘP	13
3.2. NARZĘDZIA BADAWCZE	14
3.3. BADANA POPULACJA	15
3.4. WYNIKI PROJEKTU	15
3.5. WNIOSKI Z PROJEKTU	18
3.6. REKOMENDACJE	18
3.7. WYNIKI PROJEKTU CITEINDEX – RANKINGI CZASOPISM	19
4. OD FASADOWEJ INTERNACJONALIZACJI DO RZECZYWISTEJ EUROPEIZACJI POLSKIEJ NAUKI. STUDIUM PRZYPADKU PARAMETRYZACJI PUBLIKACJI NAUKOWYCH (Ewelina Katarzyna Pyrka, Leszek Stypułkowski – Index Copernicus)	23
4.1. WSTĘP	23
4.2. CZY ZASADA DZIEDZICZENIA PRESTIŻU NADAL DZIAŁA?	24
4.3. KOSZTY PUBLIKACYJNE: KOSZTOWNA FASADA UMIĘDZYNARODOWIENIA	26
4.4. ZBALANSOWANA POLITYKA PUBLIKACYJNA: STRATEGICZNA EUROPEIZACJA	27

5. POLSKIE CZASOPISMA NAUKOWE – PRAKTYKI WYDAWNICZE I EFEKTYWNOŚĆ. PODSUMOWANIE ANKIETY DLA REDAKCJI (Ewa Bluszcz, Jolanta Dybała, Karolina Krzeszewska, Tomasz Limanowski, Sylwia Mosińska, Katarzyna Smyczek – Wydawnictwo UŁ)	29
5.1. WSTĘP	29
5.2. PUNKTACJA MEiN	31
5.3. STABILNOŚĆ WYDAWNICZA I SKALA DZIAŁANIA	34
5.4. UMIĘDZYNARODOWIENIE CZASOPISM NAUKOWYCH	43
5.5. PUBLIKOWANIE ONLINE CZASOPISM NAUKOWYCH	48
5.6. ZAKOŃCZENIE	57
5.7. REKOMENDACJE	58
6. EWALUACJA DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ ZA LATA 2017–2021. WYNIKI, WNIOSKI I REKOMENDACJE DLA UCZELNI I WYDAWNICTW NAUKOWYCH (Ewa Kusideł – Katedra Ekonometrii Przestrzennej UŁ; Katarzyna Kalska-Sochacka – Biuro Nauki UŁ)	59
6.1. WSTĘP	59
6.2. RÓŻNE POJĘCIE PRESTIŻU WOBEC WSTĘPNYCH I OSTATECZNYCH DECYZJI MINISTRA O KATEGORIACH NAUKOWYCH	61
6.3. KONWERCENCJA WYNIKÓW DYSCYPLIN W NOWEJ OCENIE	63
6.4. GEOGRAFICZNY ROZKŁAD WYNIKÓW EWALUACJI	66
6.5. EWALUACJA NA UNIWERSYTECIE ŁÓDZKIM	67
6.6. PRZYCZYNY NIERÓWNOMIERNYCH WYNIKÓW	69
6.7. PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE	72

1. WPROWADZENIE. CELE I METODA OPRACOWANIA RAPORTU

Projekt zatytułowany *Biała Księga wydawnictw naukowych w Polsce* został zainicjowany przez Komisję ds. Wydawnictw Naukowych przy Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) oraz Sekcją Wydawców Akademickich i Naukowych (SWAiN) Polskiej Izby Książki (PIK) w 2021 r. w związku z organizacją corocznej konferencji poświęconej problematyce publikowania naukowego w Polsce. Cel tego przedsięwzięcia stanowi zebranie i coroczne aktualizowanie danych, które umożliwi diagnozowanie problemów, formułowanie wniosków i proponowanie rozwiązań dotyczących rynku wydawnictw naukowych w Polsce. Zamiarem zespołu, który opracowuje dokument, jest – oprócz systematycznego gromadzenia danych ogólnych o rynku – syntetyczne podsumowanie zebranych za pomocą formularza ankietowego opinii i uwag środowiska wydawców dotyczących wybranych zagadnień. Zakładamy, że ankieta będzie aktywowana co roku przy okazji kolejnej konferencji, zaś jej wiodący temat będzie w tym samym cyklu – w zależności od bieżących potrzeb – modyfikowany.

Raport 2023 przygotowany został przez specjalistów pracujących w branży wydawniczej, którzy wydają publikacje naukowe polskich autorów, oraz ekspertów ze środowisk naukowych. Uważamy, że ich doświadczenie gwarantuje kompetencje niezbędne przy opisywaniu zjawisk, potrzebne do wychwycenia aktualnych trendów, problemów, potrzeb i wyzwań.

Dane do raportu za rok 2023 pochodzą z ankiety ICI Journals Master List 2022 przygotowanej przez Index Copernicus w 2023 r., corocznego raportu Biblioteki Narodowej (*Ruch wydawniczy w liczbach 2022*) oraz komentarzy ekspertów.

Ramowy plan dokumentu został przyjęty w gronie prezydium SWAiN, ankietę opracował i zrealizował zespół Index Copernicus, natomiast komentarz i wnioski to wynik wspólnej pracy ze specjalistami z Wydawnictwa UŁ. Dane ogólne zebrali i opracowali redaktorzy Wydawnictwa UŁ. Sformułowanie dalszych wniosków i postulatów na podstawie udostępnionych w ankiecie informacji, a także na bazie dyskusji, które zostaną przeprowadzone podczas konferencji, pozostaje w gestii Komisji ds. Wydawnictw Naukowych przy KRASP oraz izb samorządowych wydawców – zarówno Polskiej Izby Książki, jak i Stowarzyszenia Wydawców Szkół Wyższych.

2. PODSTAWOWE INFORMACJE NA TEMAT POLSKIEGO RYNKU WYDAWNICTW NAUKOWYCH W 2022 ROKU. Dane Biblioteki Narodowej

2.1. WSTĘP

Zgodnie z definicjami zaproponowanymi przez Główny Urząd Statystyczny, Bibliotekę Narodową oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki wydawnictwo naukowe to:

- „wydawnictwo, które za cel ma przedstawienie wyników prac badawczych oraz zaspokojenie potrzeb pracowników nauki i kadr wysoko kwalifikowanych przez umożliwienie im dostępu do wyników badań”¹;
- wydawnictwo, które „publikuje utwory o tematyce naukowej, wyróżniające się posiadaniem aparatu naukowego, rozwiniętych przypisów i bibliografii oraz występowaniem nazwisk recenzentów na stronie redakcyjnej”²;
- wydawnictwo, które publikuje monografie naukowe i artykuły naukowe. Monografie to „publikacje książkowe przedstawiające określone zagadnienia w sposób oryginalny i twórczy, posiadające aparat naukowy. Monografią jest również recenzowany i opatrzony aparatem naukowym przekład dzieła istotnego dla nauki lub kultury, lub przekład takiego dzieła wydane w języku polskim na inny język nowożytny”. Artykuły naukowe zaś to „recenzowane artykuły opublikowane w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowej, posiadające aparat naukowy”³.

¹ Główny Urząd Statystyczny, Słownik pojęć, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/>

² Biblioteka Narodowa, „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2021, R. 72, <https://bn.org.pl/download/document/1652727219.pdf>

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000392>

2.2. INFORMACJE NA TEMAT WYDAWCÓW MONOGRAFII NAUKOWYCH ZEBRANE PRZEZ BIBLIOTEKĘ NARODOWĄ W 2022 ROKU

Najpełniejszy obraz sytuacji na polskim rynku publikacji naukowych znaleźć można w raporcie opracowanym przez Bibliotekę Narodową za rok 2022 z danymi porównawczymi z lat wcześniejszych. Z raportu dowiadujemy się, że w 2022 r. w Polsce opublikowano 7734 publikacje naukowe – o 1717 mniej niż w roku 2021, ale również o 611 mniej niż w roku 2020. To najniższa liczba wydanych książek w ciągu ostatniej dekady⁴. Udział w rynku wydawniczym książek naukowych zmniejszył się w 2022 r. w stosunku do roku 2021 o 4% i wynosi obecnie 24%.

Zmniejszenie liczby prac publikowanych przez naukowców w Polsce widoczne jest nie tylko w coraz mniejszej liczbie książek naukowych przesyłanych do Biblioteki Narodowej. Proces ten dokumentują także dane zebrane przez Ośrodek Przetwarzania Informacji (OPI, głównie na podstawie sprawozdań ewaluacyjnych z lat 2017–2021). Ukazany przez OPI spadek liczby publikacji naukowych (łącznie o 27% od roku 2017 do 2021) dotyczy wszystkich uwzględnionych w tym badaniu typów publikacji – monografii, rozdziałów w książkach zbiorowych i artykułów w czasopismach. W ostatnich trzech latach najwięcej ubyło jednak publikacji książkowych⁵. Znacząco spada też udział książek naukowych i profesjonalnych w przychodach rynku wydawniczego (od 37,2% w roku 2017 do 21,1% w 2021 r.)⁶.

Te zmiany można połączyć z okresem pandemii COVID-19, gdy przez dwa lata znacząco zmniejszyła się liczba konferencji naukowych i tym samym monografii pokonferencyjnych. W czasie pandemii naukowcy mieli również ograniczony dostęp do archiwów i innych instytucji badawczych, z których materiały i dane były potrzebne do pisania publikacji naukowych.

Poza pandemią na spadek liczby wydanych monografii naukowych wywiera wpływ również tendencja naukowców do rezygnacji z przedstawiania wyników swojej pracy w formie monografii na rzecz publikowania artykułów w wysoko punktowanych czasopismach. Polscy naukowcy w coraz większym stopniu koncentrują się na wysokiej jakości prac, kosztem ich ilości. O tym

⁴ Biblioteka Narodowa, „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2022, R. 75, <https://www.bn.org.pl/download/document/1684929059.pdf>, s. 15.

⁵ Ibidem, s. 16.

⁶ The Polish Book Market 2022, <https://instytutksiazki.pl/en/polish-book-market,7,reports,18,polishbook-market-2022,50.html>, s. 2.

trendzie świadczy fakt zwiększania się w ostatnich latach liczby artykułów publikowanych w czasopiśmie wysoko punktowanych. System punktowy obowiązujący w Polsce faworyzuje artykuły naukowe, z uwagi na większą liczbę punktów i konieczność przygotowania mniej obszernej publikacji. Tej sytuacji nie zmieniło podniesienie wartości punktowej monografii naukowej wraz z wprowadzeniem przez Ministerstwo Edukacji i Nauki „Wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe”⁷.

Zauważalny jest również ubytek liczby książek naukowych publikowanych w formie papierowej na rzecz publikacji elektronicznych (autorzy tego tomu zwracali już uwagę na tę kwestię w poprzednim Raporcie). Jest to proces długofalowy, na który wydawcy publikacji naukowych powinni być przygotowani.

Kolejnym czynnikiem, który w ostatnich latach mógł wpływać na publikowanie przez naukowców monografii naukowych, są zmiany stanu prawnego dotyczącego nadawania stopnia doktora habilitowanego. Od 2011 r. opublikowanie książki nie jest warunkiem koniecznym przy habilitacji, można ją bowiem zastąpić cyklem artykułów. Natomiast od roku 2018 zmieniły się zasady zatrudniania w instytutach naukowych – uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w określonym terminie nie jest już warunkiem przedłużenia umowy z pracownikiem naukowym⁸. Prawdopodobnie to właśnie rozwiązanie spowodowało znaczący spadek liczby uzyskanych stopni doktora habilitowanego. Według danych MEiN, w roku 2021 nadano 806 takich stopni, zaś rok wcześniej ponad dwa tysiące. Ten wyraźny spadek można uznać za kolejną prawdopodobną przyczynę zmniejszenia się liczby książek naukowych.

Instytucje naukowe – uczelnie wyższe, Polska Akademia Nauk i Polska Akademia Umiejętności oraz instytuty naukowe – w 2022 r. opublikowały 47% książek naukowych.

Wśród wydawnictw, które w 2022 r. opublikowały najwięcej książek naukowych (tab. 2.1) znajdują się: PAN (160), Wolters Kluwer (148), C.H. Beck (144), IPN (115), WUW (112), Adam Marszałek (102), WUŁ (102), WN UMK (101).

⁷ Komunikat Ministra Edukacji i Nauki w sprawie wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-w-sprawie-wykazu-wydawnictw-publicujacych-recenzowane-monografie-naukowe>

⁸ Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030650595>; Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111961165>

Tabela 2.1. Największe wydawnictwa naukowe w Polsce według liczby wydawanych publikacji naukowych. Dane Biblioteki Narodowej za rok 2022

Lp.	Wydawnictwo	Publikacje ogółem
1.	PAN	160
2.	Wolters Kluwer	148
3.	C.H.Beck	144
4.	IPN	115
5.	WUW	112
6.	Adam Marszałek	102
7.	WUŁ	102
8.	WN UMK	101
9.	WUG	89
10.	Księgarnia Akademicka	72
11.	Tygiel (Fundacja)	70
12.	WNUP im. KEN	68
13.	WUMCS	67
14.	WN UAM	67
15.	Universitas	65
16.	Tygiel (WN)	62
17.	Scholar	61
18.	Bernardinum	59
19.	WUJ	59
20.	Difin	58
21.	WUKSW	56
22.	WUR	56
23.	WUŚ	54
24.	Atut	52
25.	OW SGH	52
26.	WN PWN	50
27.	Impuls	49
28.	WKUL	45
29.	CeDeWu	39
30.	OW PR	39

Źródło: Biblioteka Narodowa, „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2022, R. 75, <https://www.bn.org.pl/download/document/1684929059.pdf>

Liczba podręczników akademickich wyniosła w roku 2022 884 tytuły i – podobnie jak rok wcześniej – stanowiła 11% całego zbioru książek naukowych. Wśród wydawnictw, które w 2022 r. opublikowały najwięcej podręczników akademickich (tab. 2.2), znajdują się: Wolters Kluwer (78), WN PWN (75), C.H. Beck (69), OW PW (36), Edra (32), WL PZWL (29), CeDeWu (25), OW SGH (23).

Tabela 2.2. Największe wydawnictwa naukowe w Polsce według liczby wydawanych podręczników akademickich. Dane Biblioteki Narodowej za rok 2022

Lp.	Wydawnictwo	Podręczniki akademickie
1.	Wolters Kluwer	78
2.	WN PWN	75
3.	C.H. Beck	69
4.	OW PW	36
5.	Edra	32
6.	WL PZWL	29
7.	CeDeWu	25
8.	OW SGH	23
9.	OW PR	17
10.	Difin	11
11.	WUMCS	11
12.	Helion	10
13.	WUG	8
14.	Atut	7
15.	Adam Marszałek	6
16.	WN UMK	6
17.	WUŁ	6
18.	WUR	6
19.	Scholar	4
20.	Dressler Dublin (Olesiejuk)	3
21.	Impuls	3
22.	Harmonia	3
23.	Rebis	3
24.	WNUP im. KEN	3
25.	WUJ	3

Źródło: Biblioteka Narodowa, „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2022, R. 75, <https://www.bn.org.pl/download/document/1684929059.pdf>

Podobne do tych sprzed roku pozostały również proporcje książek naukowych należących do trzech szeroko zakrojonych bloków tematycznych: książki z dziedziny nauk społecznych tworzyły 43% zbioru, humanistycznych – 35%, zaś ścisłych i przyrodniczych – 21%. Można więc zauważyć, że zbiór książek naukowych kurczy się stosunkowo równomiernie. Pewne, choć niezbyt wielkie zmiany można dostrzec przy bardziej szczegółowym podziale na dziedziny wiedzy. Nieco zmniejszył się udział w całym zbiorze książek naukowych pozycji z dziedziny prawa, administracji i opieki społecznej (13% w roku 2022, 14% – w 2021 r.) oraz polityki i ekonomii (11% w roku 2022, 13% – w 2021 r.), tytuły o tej tematyce wciąż jednak stanowią największe liczebnie grupy książek

naukowych. Tak jak przed rokiem natomiast następne pod względem liczebności były książki historyczne (11%), z zakresu inżynierii, techniki, przemysłu, handlu i rzemiosła (9%) oraz teologii (7%). Po 6% zbioru tworzyły książki z zakresu edukacji oraz literaturoznawstwa, a po 5% – medyczne oraz socjologiczne.

W oryginale po polsku zostało wydanych 76% książek naukowych w roku 2022, 7% – w języku obcym, zaś 6% – w polskim i obcym. 6% stanowią także tłumaczenia z języków obcych. Najwięcej tłumaczeń znajdziemy wśród książek z zakresu filozofii i psychologii (24%), teologii (17%), historii (12%) i medycyny (10%). W języku obcym najczęściej piszą matematycy (24%), filolodzy (19%) oraz przedstawiciele nauk przyrodniczych (17%)⁹.

⁹ Biblioteka Narodowa, „Ruch Wydawniczy w Liczbach” 2022, R. 75, <https://www.bn.org.pl/download/document/1684929059.pdf>, s. 18.

3. CITEINDEX – PILOTAŻOWY PROJEKT POMIARU SIŁY ODDZIAŁYWANIA CZASOPISM NAUKOWYCH AFILIOWANYCH PRZY POLSKICH INSTYTUCJACH

3.1. WSTĘP

W przeprowadzonej po raz pierwszy w Polsce kompleksowej analizie cytowalności zespół Index Copernicus International zbadał siłę oddziaływania 3408 polskich czasopism naukowych. W wyniku projektu ustalono, że spośród 206 150 artykułów opublikowanych w latach 2017–2019 przynajmniej jedno cytowanie w 2020 r. uzyskało 14 764 pozycji, czyli nieco ponad 7%.

Badanie przeprowadzono w latach 2019–2021 w Centrum Badawczo-Rozwojowym Index Copernicus w Lublinie, którego powstanie współfinansowano ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach działania 2.1 „Wsparcie inwestycji w infrastrukturę B+R przedsiębiorstw”. Dzięki opracowaniu prototypu autorskiego systemu „Resolver” rozwiązano cytowania – jednoznacznie wskazano tzw. obiekty biznesowe występujące w artykułach opublikowanych w latach 2017–2019 w polskich czasopismach (publikacja, czasopismo, autor), na które powołali się naukowcy w pracach w roku 2020 (poprzez ich przywołanie w bibliografii załącznikowej).

W efekcie badania wyznaczono dwa wskaźniki bibliometryczne za rok 2020 dla krajowych czasopism naukowych spełniających zdefiniowane kryteria. Pierwszym z nich był współczynnik wpływu CiteIndex ukazujący uśrednioną liczbę cytowań w roku 2020 każdego z artykułów opublikowanych w czasopiśmie w latach 2017–2019.

$$\frac{\text{Liczba cytowań w 2020 r. artykułów opublikowanych w latach 2017–2019}}{\text{Liczba artykułów opublikowanych w latach 2017–2019}} = \text{CiteIndex 2020}$$

Drugi to indeks Hirscha (H-Index) – miernik określający siłę oddziaływania w roku 2020 prac opublikowanych w czasopiśmie w latach 2017–2019. Obliczony został poprzez uszeregowanie artykułów opublikowanych w latach 2017–2019 według rosnącej liczby cytowań i wybranie pozycji, dla której liczba cytowań jest większa od jej liczby porządkowej lub równa. W odróżnieniu od Współczynnika Wpływu CiteIndex na wartość indeksu Hirscha ma wpływ rzeczywista cytawalność opublikowanych artykułów, a nie ich średnia. Dla przykładu, indeks Hirscha za rok 2020 równy 5 informuje, że w 2020 r. przynajmniej pięć artykułów opublikowanych w latach 2017–2019 zostało zacytowanych przynajmniej pięć razy. Wysoka wartość tego wskaźnika świadczy o podjętych przez redakcje działaniach ukierunkowanych na optymalny dobór publikowanych artykułów, a także ich efektywną dystrybucję.

3.2. NARZĘDZIA BADAWCZE

Cel projektu osiągnięty został poprzez realizację następujących zadań:

- zgromadzenie w bazie ICI danych o zawartości poszczególnych wydań polskich czasopism naukowych opublikowanych w latach 2017–2020 (metadanych artykułów, tj. tytułów, abstraktów, słów kluczowych, autorów wraz z afiliacjami, bibliografii załącznikowej);
- opracowanie algorytmów rozwiązywania i klasyfikacji cytowań wykorzystujących elementy sztucznej inteligencji i uczenia maszynowego;
- maszynowe rozwiązanie cytowań, na które składa się proces dekompozycji (tagowania) przypisów oraz asocjacji obiektów cytowanych do obiektów z bazy referencyjnej;
- weryfikacja poprawności rozwiązań przez wykwalifikowanych Data Stewardów w przypadkach wskazanych przez reguły walidacji danych;
- zliczenie wystąpień (cytowań) publikacji z lat 2017–2019 w publikacjach z roku 2020, z zamkniętej, zdefiniowanej listy polskich czasopism naukowych.

3.3. BADANA POPULACJA

Badaniem objęto łącznie 3408 polskich czasopism naukowych, z czego szacuje się, że w 2020 r. aktywną działalność prowadziło 2495 z nich. W trakcie projektu zgromadzono 206 150 artykułów naukowych opublikowanych w latach 2017–2019 pochodzących z 90% krajowych periodyków oraz 1 167 202 pozycji bibliografii załącznikowej (przypisów) z artykułów wydanych w krajowych czasopismach w roku 2020 (dane te reprezentują 56% populacji).

3.4. WYNIKI PROJEKTU

ustalono łączną liczbę cytowań w roku 2020 dla artykułów opublikowanych w krajowych czasopismach w latach 2017–2019

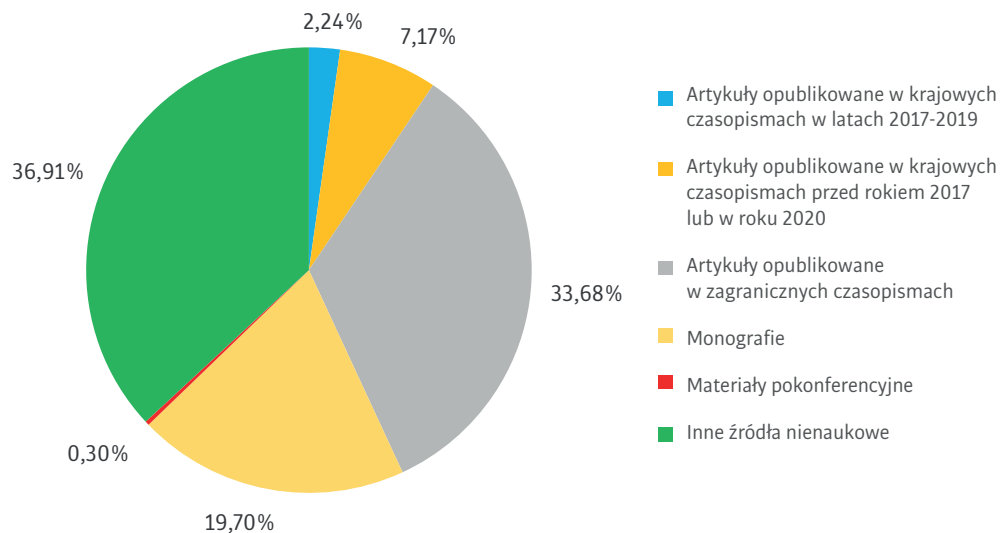
ustalono odsetek prac opublikowanych w polskich czasopismach w latach 2017–2019, jaki został zacytowany w artykułach w roku 2020

wyznaczono dwa wskaźniki bibliometryczne dla polskich czasopism naukowych – H-index oraz Współczynnik Wpływu CiteIndex

1) Struktura cytowań – typy cytowanych „obiektów”

W zgromadzonej bibliografii załącznikowej (1 167 202 pozycji) pochodzącej z artykułów wydanych w roku 2020 zidentyfikowano 502 970 cytowań do czasopism naukowych. Pozostałe referencje odwołują się do monografii (19,7%) i materiałów pokonferencyjnych (0,3%). Niemal 37% stanowią cytowania, dla których nie zidentyfikowano obiektu będącego publikacją naukową (są to odnośniki do stron www, aktów prawnych, wzmiankowań medialnych itp.)

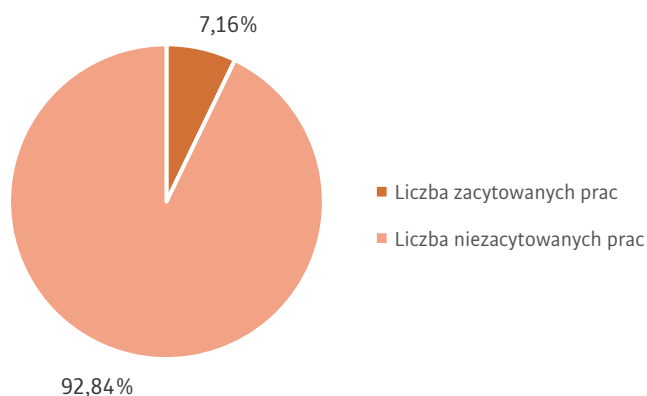

Wykres 3.1. Typy „obiektów” cytowanych w roku 2020 – próba 1 167 202 przypisów

Źródło: opracowanie własne.

W badaniu zidentyfikowano 109 812 (9,41%) cytowań publikacji pochodzących z polskich periodyków, z czego 26 154 zostało wydanych w latach 2017–2019. W tej liczbie 31,8% to autocytoowania (sytuacja, w której badana publikacja cytuje inną publikację z tego samego czasopisma)

2) Odsetek cytowanych prac

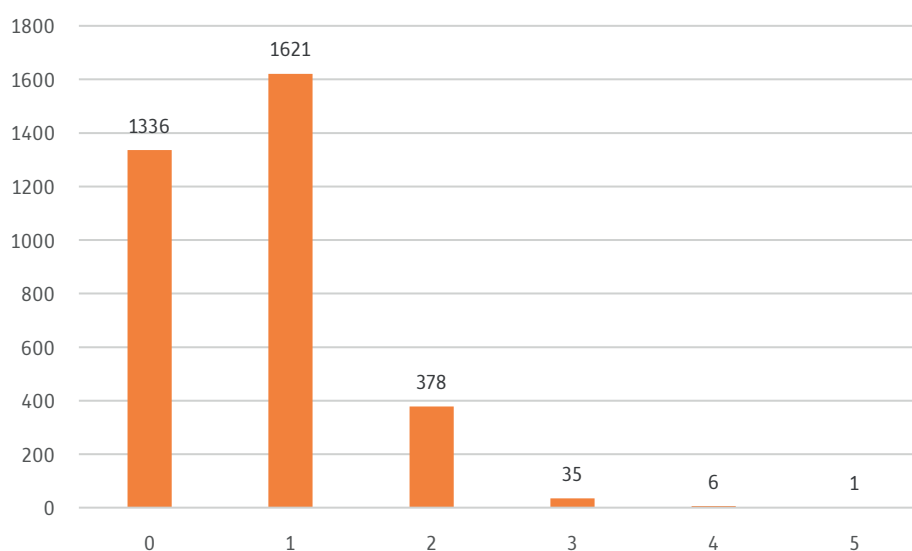

Wykres 3.2. Odsetek zacytowanych polskich publikacji naukowych

Źródło: opracowanie własne.

W wyniku projektu ustalono, że w roku 2020 zacytowanych zostało 14 764 publikacji (spośród 206 150) wydanych w polskich czasopismach naukowych w latach 2017–2019, co stanowi nieco ponad 7% wszystkich opublikowanych w tym czasie prac. Najwyższy odsetek cytowanych prac danego czasopisma wyniósł 54%, średnia była równa 6,99%, a mediana 5,47%.

3) Wskaźniki bibliometryczne

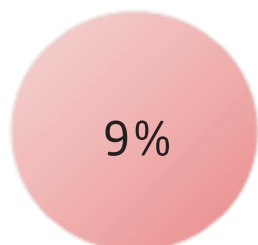
Wykres 3.3. Liczba czasopism z osiągniętą wartością H-index w roku 2020

Źródło: opracowanie własne.

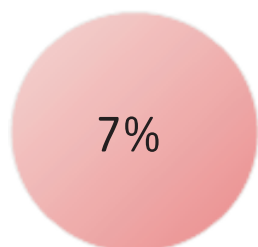
Wskaźnik CiteIndex powyżej wartości 0 wyznaczono dla 1240 czasopism. Maksymalna wartość CiteIndex uzyskana przez czasopismo wyniosła $\sim 0,6754$, średnia to $\sim 0,0836$. Dodatkowo 801 czasopism nie spełniało wymagań niezbędnych dla wyliczenia wskaźnika CiteIndex mimo odnotowania cytowania.

Indeks Hirscha (H-index) > 0 wyznaczono dla 2041 czasopism. Wartość uzyskanego indeksu Hirscha znajduje się w przedziale 1–5. Indeks Hirscha o wartości 5 uzyskało jedno czasopismo, o wartości 4 – sześć czasopism, o wartości 3 – 35 czasopism, o wartości 2 – 378 czasopism, o wartości 1 – 1621 czasopism. Dla 1336 czasopism nie zidentyfikowano żadnego cytowania.

3.5. WNIOSKI Z PROJEKTU

W badanej populacji tylko nieco ponad 9% cytowań stanowią odwołania do polskich czasopism naukowych. Pozostałe 91% obiektów, na które naukowcy powołują się w swoich pracach, to czasopisma zagraniczne, monografie oraz inne źródła nienaukowe.

Spośród ponad 200 000 artykułów naukowych opublikowanych w polskich czasopiśmie w latach 2017–2019, **zacytowanych zostało jedynie 7% prac**, co oznacza, że pozostałe publikacje funkcjonują bez mierzalnego wpływu na naukę.

3.6. REKOMENDACJE

Rekomendowane jest włączenie corocznego mierzenia siły oddziaływania (liczby cytowań) czasopism naukowych do krajowego systemu parametryzacji i ewaluacji jakości działalności naukowej, a także zainicjowanie działań na rzecz podnoszenia kompetencji redakcji czasopism naukowych w zakresie dystrybucji treści i marketingu naukowego, służącego identyfikacji odbiorców, którzy z największym prawdopodobieństwem wykorzystają wydane publikacje do prowadzonych badań. Dzięki analizie cytowalności:

- możliwe będzie wyznaczenie siły oddziaływania czasopisma w modelu Excellence, czyli wyznaczenie oceny wartościującej (zadowolająca, dobra, bardzo dobra, wybitna, doskonała) w przekrojach na dyscyplinę naukową oraz zasięg oddziaływania (lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy, globalny);
- powstaną rankingi czasopism służące jako pomoc w aktualizacji wykazu MEiN;
- udostępnione raporty oraz aplikacje analityczne pozwolą autorom na nawiązanie współpracy z zagranicznymi naukowcami cytującymi ich prace.

3.7. WYNIKI PROJEKTU CITEINDEX – RANKINGI CZASOPISM

Tabela 3.1. Ranking 30 polskich czasopism naukowych pod względem uzyskanej wartości wskaźnika CiteIndex 2020

Lp.	Tytuł czasopisma	Numery ISSN	Punkty MEiN 2023	Cite-Index	Indeks Hirscha	Procent cytowanych prac
1.	„Oeconomia Copernicana”	2083-1277; 2353-1827	140	0.6754	3	42,98
2.	„Nutrition, Obesity & Metabolic Surgery”	2353-9437	5	0.6471	2	47,06
3.	„Lubelski Rocznik Pedagogiczny”	0137-6136; 2449-8327	100	0.6400	2	54,00
4.	„Studia Socjologiczne”	0039-3371	70	0.5882	4	39,22
5.	„Geographia Polonica”	0016-7282; 2300-7362	100	0.5854	2	21,95
6.	„Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy”	1689-765X; 2353-3293	140	0.5487	3	35,40
7.	„Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”	2080-1335	20	0.5352	3	25,35
8.	„Nadciśnienie Tętnicze w Praktyce”	2450-0526; 2450-1719	40	0.5294	1	11,76
9.	„Studia BAS”	2080-2404; 2082-0658	100	0.4688	3	29,17
10.	„Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych”	1896-9852; 2082-064X	140	0.4583	2	33,33
11.	„Przegląd Socjologii Jakościowej”	1733-8069; 1733-8069	100	0.4362	3	26,60
12.	„Entrepreneurial Business and Economics Review”	2353-883X; 2353-8821	100	0.4336	3	34,27
13.	„Psychiatria Polska”	0033-2674; 2391-5854	100	0.4218	3	32,00
14.	„Ginekologia i Perinatologia Praktyczna”	2451-0122	70	0.4154	2	33,85
15.	„Physical Activity Review”	2300-5076; 2300-5076	70	0.4118	3	28,24
16.	„Eksploracja i Niezawodność – Maintenance and Reliability”	1507-2711; 1507-2711	200	0.3833	4	20,00
17.	„Przegląd Archeologiczny”	0079-7138	100	0.3415	2	21,95
18.	„Studia Prawa Prywatnego im. Prof. Zbigniewa Radwańskiego”	1895-1279	100	0.3333	1	25,64
19.	„Przegląd Socjologiczny”	0033-2356; 2450-9361	70	0.3291	2	20,25
20.	„Central and Eastern European Migration Review”	2300-1682; 2300-1682	70	0.3171	1	26,83
21.	„Fragmenta Faunistica”	0015-9301	20	0.3143	2	11,43
22.	„Economics and Sociology”	2071-789X; 2306-3459	140	0.3137	3	23,53
23.	„Production Engineering Archives”	2353-7779	200	0.3058	2	25,62
24.	„Przegląd Dermatologiczny”	0033-2526; 2084-9893	40	0.3048	3	17,14
25.	„Linguistica Copernicana”	2080-1068; 2391-7768	40	0.3000	2	24,00
26.	„Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”	0137-5725	70	0.2927	2	19,51
27.	„LingVaria. Półrocznik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego poświęcony zagadnieniom języka i językoznawstwa”	1896-2122; 2392-1226	70	0.2923	3	22,31
28.	„Diagnostyka”	1641-6414; 2449-5220	70	0.2792	2	25,32
29.	„Studia Wyborcze”	1898-0082; 2450-9337	70	0.2778	1	25,00
30.	„Teoria Polityki”	2543-7046; 2544-0845	140	0.2750	1	25,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.2. Lista siedmiu polskich czasopism naukowych, które uzyskały indeks Hirscha o wartości ≥ 4

Lp.	Tytuł czasopisma	Numery ISSN	Punkty MEiN	Cite-Index	Indeks Hirscha	Procent cytowanych prac
1.	„Informatyka, Automatyka, Pomiary w Gospodarce i Ochronie Środowiska”	2083-0157; 2391-6761	20	0.2541	5	6,15
2.	„Studia Socjologiczne”	0039-3371	70	0.5882	4	39,22
3.	„Eksploatacja i Niezawodność – Maintenance and Reliability”	1507-2711; 1507-2711	200	0.3833	4	20,00
4.	„Kardiologia Polska”	0022-9032; 1897-4279	100	0.2478	4	15,67
5.	„Journal of Education, Health and Sport”	2391-8306	40	0.0695	4	4,81
6.	„Maszyny Elektryczne – Zeszyty Problematyczne”	0239-3646; 2084-5618	5	b/d	4	b/d
7.	„Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”	1899-3192; 2392-0041	70	b/d	4	b/d

„b/d” w kolumnie CiteIndex oraz w kolumnie Procent cytowanych prac oznacza, że nie była dostępna informacja o liczbie artykułów naukowych opublikowanych w latach 2017–2019 przez dane czasopismo, co jest niezbędne do wyznaczenia wartości tych parametrów

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3.3. Ranking 30 polskich czasopism naukowych pod względem odsetka cytowanych prac

Lp.	Tytuł czasopisma	Numery ISSN	Punkty MEiN	Cite-Index	Indeks Hirscha	Procent cytowanych prac
1.	„Lubelski Rocznik Pedagogiczny”	0137-6136; 2449-8327	100	0.6400	2	54,00
2.	„Nutrition, Obesity & Metabolic Surgery”	2353-9437	5	0.6471	2	47,06
3.	„European Journal of Geopolitics”	2353-8554	20	n/d	2	45,45
4.	„Oeconomia Copernicana”	2083-1277; 2353-1827	140	0.6754	3	42,98
5.	„Studia Socjologiczne”	0039-3371	70	0.5882	4	39,22
6.	„Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy”	1689-765X; 2353-3293	140	0.5487	3	35,40
7.	„Entrepreneurial Business and Economics Review”	2353-883X; 2353-8821	100	0.4336	3	34,27
8.	„Ginekologia i Perinatologia Praktyczna”	2451-0122	70	0.4154	2	33,85
9.	„Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych”	1896-9852; 2082-064X	140	0.4583	2	33,33
10.	„Rocznik Muzeum Papiernictwa”	1897-7685	5	n/d	1	33,33
11.	„Psychiatria Polska”	0033-2674; 2391-5854	100	0.4218	3	32,00
12.	„Studia BAS”	2080-2404; 2082-0658	100	0.4688	3	29,17
13.	„Physical Activity Review”	2300-5076; 2300-5076	70	0.4118	3	28,24
14.	„Central and Eastern European Migration Review”	2300-1682; 2300-1682	70	0.3171	1	26,83
15.	„Przegląd Socjologii Jakościowej”	1733-8069; 1733-8069	100	0.4362	3	26,60
16.	„Studia Prawa Prywatnego im. Prof. Zbigniewa Radwańskiego”	1895-1279	100	0.3333	1	25,64
17.	„Production Engineering Archives”	2353-7779	200	0.3058	2	25,62

Lp.	Tytuł czasopisma	Numery ISSN	Punkty MEiN	Cite-Index	Indeks Hirscha	Procent cytowanych prac
18.	„Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego”	2080-1335	20	0.5352	3	25,35
19.	„Diagnostyka”	1641-6414; 2449-5220	70	0.2792	2	25,32
20.	„Studia Wyborcze”	1898-0082; 2450-9337	70	0.2778	1	25,00
21.	„Teoria Polityki”	2543-7046; 2544-0845	140	0.2750	1	25,00
22.	„Linguistica Copernicana”	2080-1068; 2391-7768	40	0.3000	2	24,00
23.	„Economics and Sociology”	2071-789X; 2306-3459	140	0.3137	3	23,53
24.	„Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury”	0860-8032; 2449-8335	100	0.2553	1	23,40
25.	„Przeszłość Demograficzna Polski”	0079-7189; 2719-4345	100	0.2571	1	22,86
26.	„Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”	0032-3802	70	0.2273	1	22,73
27.	„LingVaria. Półrocznik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego poświęcony zagadnieniom języka i językoznawstwa”	1896-2122; 2392-1226	70	0.2923	3	22,31
28.	„Torun International Studies”	1689-8168; 2391-7601	140	0.2500	1	22,22
29.	„Geographia Polonica”	0016-7282; 2300-7362	100	0.5854	2	21,95
30.	„Przegląd Archeologiczny”	0079-7138	100	0.3415	2	21,95

„n/d” w kolumnie CiteIndex oznacza, że w latach 2017–2019 czasopismo nie opublikowało wymaganej, minimalnej liczby artykułów naukowych (5/rok), co jest powodem niewyznaczenia wartości tego parametru

Źródło: opracowanie własne.

4. OD FASADOWEJ INTERNACJONALIZACJI DO RZECZYWISTEJ EUROPEIZACJI POLSKIEJ NAUKI. STUDIUM PRZYPADKU PARAMETRYZACJI PUBLIKACJI NAUKOWYCH

4.1. WSTĘP

Jednym z głównych celów stawianych od lat przed polską nauką jest zwiększenie rozpoznawalności na arenie międzynarodowej badań prowadzonych w krajowych instytucjach. Warto zapytać, czy wdrożone mechanizmy tej internacjonalizacji przyniosły zakładane efekty, to znaczy, czy przyjęty w 2019 r. model parametryzacji dorobku naukowego jest optymalnym motywatorem do rzeczywistej integracji polskiej nauki jako części europejskich sieci badawczo-rozwojowych.

W jakim stopniu przyjęta tzw. zasada dziedziczenia prestiżu, zorientowana na publikację artykułów w wysoko punktowanych zagranicznych czasopismach, służy rozwojowi polskiej nauki? Jak w tym kontekście wygląda perspektywa rozwoju periodyków afiliowanych w Polsce? Jak pogodzić potrzeby redakcji krajowych czasopism naukowych z interesami naukowców i oczekiwaniami (strategią) regulatorów polityki naukowej? Czy wyobrażamy sobie bardziej skuteczne mechanizmy stymulujące powstawanie międzynarodowych zespołów badawczych i większe wykorzystanie grantów European Research Council? Zamiarem autorów jest zainicjowanie dyskusji nad wpływem realizowanej obecnie polityki publikacyjnej na osiągnięcie wyżej zdefiniowanych celów.

4.2. CZY ZASADA DZIEDZICZENIA PRESTIŻU NADAL DZIAŁA?

Jednym z kluczowych założeń przyjętych w modelu ewaluacji za lata 2019–2021 była tzw. zasada dziedziczenia prestiżu. „Zgodnie z tą zasadą artykuł jest wart tyle, ile czasopismo naukowe, w którym jest opublikowany, a monografia naukowa (w tym przekład) – tyle, ile wydawnictwo ją wydające. Zasada ta dotyczy również rozdziałów monografii naukowych i redakcji naukowej takich monografii¹. Wprowadzając skalę punktową 20–200, zdefiniowano na zasadzie wynikania, że publikacja w czasopiśmie naukowym za 100 pkt jest pięciokrotnie ważniejsza (wnosi pięciokrotnie większy wkład do nauki) niż publikacja w periodyku posiadającym przyznaną 20 pkt MNiSW².

W pierwotnym wykazie czasopism punktowanych MNiSW 2019, implementującym skalę klasyfikacji 20–200 pkt, zdecydowana większość czasopism naukowych afiliowanych przy polskich instytucjach została wyceniona na 20 (67%) i 40 pkt (20%) – łącznie 87% wszystkich krajowych czasopism znajdujących się w wykazie.

Tabela 4.1. Liczba czasopism naukowych afiliowanych przy polskich instytucjach w poszczególnych klasach punktowych wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych MNiSW z dnia 18 grudnia 2019 r.

Klasa punktowa	Liczba polskich czasopism
20	817
40	244
70	125
100	29
140	4
200	0
Suma	1219

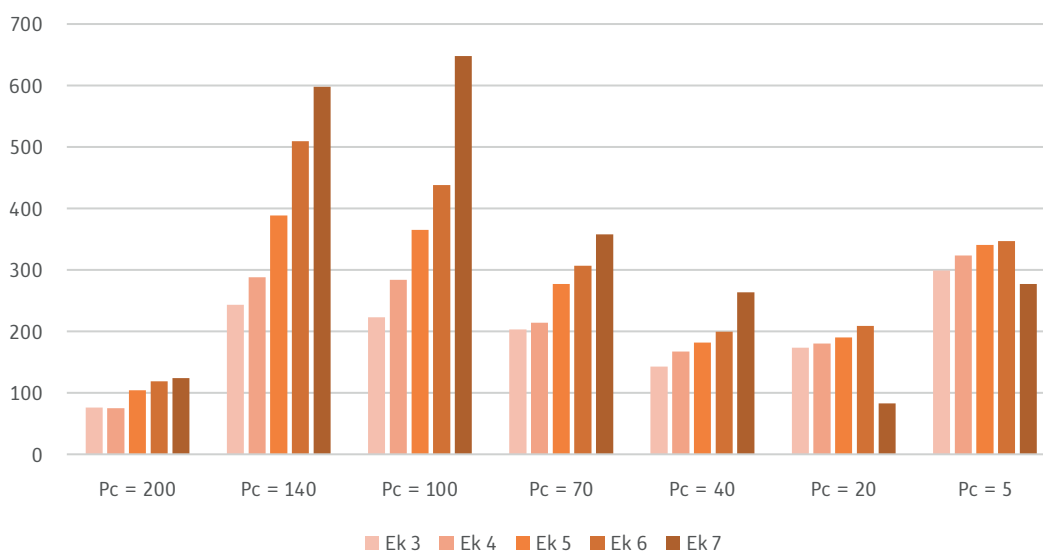
Źródło: Nowe, rozszerzone wykazy czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych oraz wydawnictw monografii naukowych, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/nowe-rozszerzone-wykazy-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych-oraz-wydawnictw-monografii-naukowych>

¹ A. Dańda, B. Szkup, B. Banaszak, P. Wewiór, Ł. Wawer, M. Rojek (red.), *Ewaluacja jakości działalności naukowej – przewodnik*, Warszawa 2019, s. 33.

² Z dniem 1 stycznia 2021 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przestało istnieć i weszło w skład nowego Ministerstwa Edukacji i Nauki – dla wykazu z roku 2019 posługujemy się zatem jeszcze nazwą „wykaz czasopism MNiSW”.

Sytuacja polskich czasopism w wykazie ministerialnym z 2019 r. wraz z obowiązującą w ewaluacji jakości działalności naukowej w Polsce zasadą 3N – wymogiem opublikowania przez naukowca (w okresie objętym ewaluacją) trzech wysoko punktowanych artykułów – doprowadziła do przeniesienia tzw. aktywności publikacyjnej z czasopism afiliowanych przy polskich instytucjach naukowych do periodyków zagranicznych.

Ekspertki Index Copernicus regularnie badają trendy publikacyjne według stanu na koniec każdego kolejnego półrocza (odpowiednio na 30 czerwca oraz 31 grudnia) z okresu, za który ma zostać prowadzona ewaluacja jakości działalności naukowej. W kolejnych trzech analizowanych półroczach, począwszy od pierwszego półrocza 2019 r. (słupki Ek3 wykresu 4.1), zaobserwowano prawie dwukrotny wzrost udziałów publikacyjnych w czasopismach z klas punktowych 100 i 140 pkt. Trend ten utrzymywał się w kolejnych badanych półroczach, by w przedostatnim półroczu (słupki Ek4, stan na 30 czerwca 2021 r.) z okresu, za który prowadzona była ewaluacja, przekroczyć trzykrotność.

Wykres 4.1. Suma udziałów publikacyjnych czasopism z danej klasy punktowej w kolejnych półroczach

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższej obserwacji wynika, że naukowcy ewaluowanych dyscyplin byli w stanie w ciągu 2,5 roku trzykrotnie zwiększyć liczbę artykułów publikowanych w 25% „najbardziej prestiżowych” periodyków na świecie. Czy wobec tego uprawnione jest stwierdzenie, że przeniesienie

aktywności publikacyjnej z czasopism naukowych za 20 i 40 pkt do periodyków wycenianych na 100 i 140 pkt oznacza – na mocy „zasady dziedziczenia prestiżu” – odpowiednio pięcio- lub trzyipółkrotne zwiększenie wartości/jakości publikowanych prac?

4.3. KOSZTY PUBLIKACYJNE: KOSZTOWNA FASADA UMIĘDZYNARODOWIENIA

Środowisko naukowe jest zgodne, że wyniki ważnych badań prowadzonych w polskich instytucjach powinny być upowszechniane globalnie w czołowych czasopismach naukowych (najczęściej w języku angielskim). Wobec tego trudno się dziwić, że również aspirujący badacze odczuwają presję publikowania w czasopismach wycenionych na 100 pkt i więcej.

Jak pokazała ostatnia ewaluacja, globalny rynek wydawniczy odpowiedział na potrzebę publikowania przez polskich naukowców artykułów w wysoko punktowanych czasopismach, oferując możliwości odpłatnego ukazywania się prac, w tym w formule tzw. otwartego dostępu (ang. open access), którego koszt to średnio 7000 PLN za jeden artykuł naukowy. W roku 2021 MEiN przeprowadziło ankietę, mającą na celu określenie wysokości opłat publikacyjnych w latach 2019 i 2020. Uzyskane dane zostały zaimplementowane w tabeli 4.2 obok danych z badań prowadzonych przez Index Copernicus (dane dla lat 2018, 2021, 2022). Badania te pokazują, że łączne koszty opłat publikacyjnych w zagranicznych czasopismach wzrosły w latach 2018–2021 niemal pięciokrotnie; w roku 2021 mogły wynieść nawet ponad 114 000 000 PLN.

Tabela 4.2. Suma kosztów poniesionych przez naukę polską na opłaty publikacyjne w polskich i zagranicznych czasopismach w podziale na lata

Suma kosztów publikacyjnych / Rok		2018	2019	2020	2021	2022
Wszystkie czasopisma naukowe	(PLN)	32 951 000	46 220 385	82 281 630	114 000 000	87 000 000
Zagraniczne czasopisma naukowe	(PLN)	26 751 000	37 358 202	75 201 568	106 500 000	78 000 000
	(%)	81,2	80,8	91,4	93,4	89,7
Krajowe czasopisma naukowe	(PLN)	6 200 000	8 862 183	7 080 062	7 500 000	9 000 000
	(%)	18,8	19,2	8,6	6,6	10,3

Źródło: opracowanie własne. Dla 2019 oraz 2020 r. dane pochodzą z ankiety MEiN, pozostałe – z modelu analitycznego Index Copernicus.

Jednocześnie większość czasopism afiliowanych przy polskich instytucjach „straciła” swoich najlepszych autorów (i ich publikacje), a przez to szansę na zwiększenie siły oddziaływania i rozwój

międzynarodowy. Strumień finansowy kierowany do krajowych czasopism naukowych był nawet dziesięciokrotnie niższy niż sumy wydawane na opłaty publikacyjne w zagranicznych czasopismach.

Brak zmian w polityce wsparcia rozwoju czasopism naukowych afiliowanych przy polskich instytucjach może spowodować, że w bieżącej (2022–2026) ewaluacyjnej czterolatce polski budżet nauki będzie musiał podpisać kolejny rachunek na niespełna 500 000 000 PLN kosztów opłat publikacyjnych w zagranicznych czasopismach naukowych.

4.4. ZBALANSOWANA POLITYKA PUBLIKACYJNA: STRATEGICZNA EUROPEIZACJA

Polska może stać się naukowym centrum Europy Środkowo-Wschodniej – krajów tzw. EU-11 oraz państw sąsiadujących. W tym jednak celu dzisiejszą fasadową internacjonalizację musimy zastąpić strategiczną europeizacją: zbalansowaną polityką publikacyjną nakierowaną przede wszystkim na budowanie zdolności i kompetencji polskich czasopism naukowych tak, by mogły one odgrywać istotną rolę w europejskich sieciach badawczo-rozwojowych.

Jak taka zbalansowana polityka mogłaby wyglądać? Dla przykładu, punktem wyjścia oczekiwanej przez redakcje „Strategii rozwoju segmentu czasopism naukowych na lata 2024–2028” mogłoby być założenie, że w czołowych zagranicznych czasopismach decydujemy się publikować do 30% artykułów – czyli umownie 1N z uwzględnianych w ewaluacji jakości działalności naukowej 3N.

Pozostałe 2N publikacji mogłoby znaleźć atrakcyjną przestrzeń publikacyjną na wysokim europejskim poziomie w periodykach afiliowanych przy krajowych instytucjach. Zaoszczędzone w ten sposób środki za opłaty publikacyjne w zagranicznych czasopismach naukowych – szacowane na 50 000 000 (pięćdziesiąt milionów) PLN rocznie – można by przeznaczyć na strategiczny – wieloletni i stabilny, obudowany szkoleniami – program europeizacji polskich czasopism naukowych. Precyzyjne określenie wymagań jakościowych oraz monitorowanie wdrażania zaleceń z regularnie (corocznie) przekazywanej informacji zwrotnej powinno być podstawą kontynuowania uczestnictwa w definiowanym programie.

Ta nowa, europejska przestrzeń publikacyjna w polskich czasopismach naukowych służyłaby, z definicji, nie tylko rodzimym naukowczyniom i naukowcom. Szczególnie atrakcyjna stałaby się

ona dla naukowców z Europy Środkowo-Wschodniej. Warunkiem będzie, rzecz jasna, zagwarantowanie rzetelnych usług redakcji naukowej zgodnie z zasadą transparentności – w tym pełnej przejrzystości procesu redakcyjnego z określonymi parametrami akceptacji, czasu oczekiwania na recenzję i publikację, dialogu recenzenckiego z uznanymi międzynarodowo recenzentami z czołowych ośrodków (zamiast ponosić opłaty publikacyjne, można by płacić za – wykonane z zachowaniem pełnej transparentności, losowości i zasady *blind* itp., a także stanowiące kluczowy komponent komunikacji naukowej – recenzje), globalnego upowszechniania w języku angielskim z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi elektronicznych – platform publikacyjnych i dystrybucyjnych, pozycjonowania, targetowania itp. Taka przestrzeń publikacyjna zachęci naukowców z regionu do nawiązania współpracy również z polskimi instytucjami naukowymi, co może przełożyć się na większe sukcesy w pozyskiwaniu europejskich grantów badawczych Horyzont Europa. Z czasem przychody z opłat za usługi publikacyjne w międzynarodowych czasopiśmie naukowych afiliowanych przy polskich instytucjach mogą stać się dodatkowym źródłem finansowania sektora nauki w Polsce.

5. POLSKIE CZASOPISMA NAUKOWE – PRAKTYKI WYDAWNICZE I EFEKTYWNOŚĆ. Podsumowanie ankiety dla redakcji

5.1. WSTĘP

W ankiecie ICI Journals Master List 2022 przygotowanej przez Index Copernicus w 2023 r. wzięło udział 1080 czasopism naukowych (stan na 26 września 2023 r.) z szacowanych 2490 tytułów naukowych afiliowanych w Polsce (czyli 43% całości).

Dzięki danym zebranych w ankiecie możliwe było przeanalizowanie m.in., jak wygląda stabilność wydawnicza i umiędzynarodowienie czasopism naukowych w Polsce oraz jakie modele publikowania online stosują obecnie periodyki, a tym samym – na co zwracają uwagę, dążąc do podniesienia jakości publikowanych treści i budowania określonej marki.

Tabele 5.1 i 5.2 przedstawiają liczby czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, odpowiednio: w poszczególnych klasach punktowych Ministerstwa Edukacji i Nauki (MEiN) i w poszczególnych dziedzinach nauki MEiN. Wynika z nich, że największą grupę stanowiły periodyki ocenione przez MEiN (według wykazu ogłoszonego 17 lipca 2023 r.¹) na 70 pkt (25%), w dalszej kolejności – na 40 pkt (20%) i 100 pkt (19%).

Zakres tematyczny czasopism obejmował m.in. dziedziny nauk społecznych (35%), nauk humanistycznych (24%), nauk medycznych i nauk o zdrowiu (18%) oraz nauk inżynierjno-technicznych (10%), dzięki czemu odnotowano zróżnicowanie reprezentowanych obszarów tematycznych.

¹ Komunikat Ministra Edukacji i Nauki z dnia 17 lipca 2023 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-z-dnia-17-lipca-2023-r-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych>

Tabela 5.1. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w poszczególnych klasach punktowych MEiN

Punkty MEiN	Liczba czasopism	Procent czasopism
5	97	9
20	187	17
40	220	20
70	273	25
100	203	19
140	82	8
200	18	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety ICI Journals Master List 2022 przygotowanej przez Index Copernicus w 2023 r.²

Tabela 5.2. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w poszczególnych dziedzinach nauki MEiN

Dziedzina	Liczba czasopism	Procent czasopism
Dziedzina nauk społecznych	381	35
Dziedzina nauk humanistycznych	252	24
Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu	193	18
Dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych	104	10
Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych	87	8
Dziedzina nauk rolniczych	51	5
Dziedzina nauk teologicznych	12	1

Jeśli chodzi o klasyfikację ze względu na częstotliwość wydawniczą, zgłoszono najwięcej kwartalników (41%), roczników (24%) i półroczników (18%).

Tabela 5.3. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w podziale na częstotliwość wydawniczą

Częstotliwość wydawnicza	Liczba czasopism
Rocznik	263
Półrocznik	196
Kwartalnik	439
Dwumiesięcznik	75
Miesięcznik	57
Dwutygodnik	2
Tygodnik	0
Nieregularny	8
Online	40
Suma	1080

² Dotyczy wszystkich tabel w tym rozdziale.

5.2. PUNKTACJA MEiN

Czasopisma, które wzięły udział w ankiecie, reprezentują różne ośrodki wydawnicze, publiczne i prywatne, oraz publikują materiały badawcze zróżnicowane zarówno pod względem jakościowym, jak i tematycznym. Ciekawa, jak się wydaje, będzie w tym kontekście korelacja między punktacją przyznaną przez MEiN a przynależnością do najważniejszych baz indeksacyjnych. Jak wynika z danych zebranych przez Index Copernicus, tylko 28% periodyków jest indeksowanych w bazie Scopus – najwięcej z kategorii czasopism mających 200 pkt (83%), następnie 140 pkt (50%) i 100 pkt (43%).

Tabela 5.4. Indeksacja w bazie Scopus

Punkty MEiN	Liczba czasopism	Procent z ankietowanych w tej kategorii punktowej
5	0	0
20	20	11
40	46	21
70	88	32
100	88	43
140	41	50
200	15	83

Tylko 8% czasopism jest natomiast indeksowanych w bazie Web of Science (Emerging Sources Citation Index): największy odsetek w kategorii 200 pkt, następnie 140 pkt i 100 pkt.

Tabela 5.5. Indeksacja w bazie Web of Science

Punkty MEiN	Liczba czasopism	Procent z ankietowanych w tej kategorii punktowej
5	0	0
20	7	4
40	14	6
70	21	8
100	25	12
140	10	12
200	4	22

Co ważne, trzy czasopisma ocenione przez MEiN na 200 pkt nie są indeksowane w bazach Scopus bądź Web of Science („Automatyka, Elektryka, Zakłócenia”, „Białostockie Studia Prawnicze” oraz „Przegląd Sejmowy”). To ciekawe, zważywszy na fakt, iż – jak tłumaczy

dr hab. Grzegorz Wierczyński, prof. Uniwersytetu Gdańskiego – czasopisma nieindeksowane w tych bazach mogą uzyskać maksymalnie 70 pkt i to tylko w sytuacji, gdy przeprowadzono ocenę ekspercką³.

Z kolei w bazie ERIH + indeksowanych jest blisko 43% tytułów, najwięcej z kategorii 100 pkt (56%), następnie 40 pkt oraz 70 pkt (po 53%) i 140 pkt (40%). Zaskakuje, jak mało najniżej punktowanych czasopism przynależy do tej bazy, zważywszy na to, że kryteria aplikacyjne do niej nie są aż tak restrykcyjne jak do dwóch już wymienionych, zaś korzyści płynące z obecności w bazie (od zwiększonej widoczności w internecie po budowanie prestiżu periodyku) wydają się bardzo znaczące, mimo iż indeksacja ta nie jest uwzględniana w procesie ewaluacji ministerialnej. Podobną zależność widać w czasopismach ocenionych na 200 pkt – tylko 22% z nich jest indeksowanych w ERIH +.

Tabela 5.6. Indeksacja w bazie ERIH +

Punkty MEiN	Liczba czasopism	Procent z ankietowanych w tej kategorii punktowej
5	3	3
20	48	26
40	117	53
70	146	53
100	114	56
140	33	40
200	4	22

Podsumowanie

Wydaje się, że z uwagi na fakt, iż zwłaszcza nauki społeczne i humanistyczne są wciąż niedostatecznie reprezentowane w takich bazach jak Web of Science czy Scopus, naukowcy, korzystając z oferowanych przez nie narzędzi bibliometrycznych, mogą (i powinni!) uzupełniać dane o wskaźniki z innych baz (m.in. ERIH + czy specjalistyczna wyszukiwarka tekstów Google Scholar), aby uzyskać najbardziej obiektywne parametry dotyczące liczby cytowań czasopisma, cytowań pojedynczych artykułów oraz wskaźników takich jak indeks Hirscha i g-index. Redakcje

³ M. Sewastianowicz, Wykaz czasopism naukowych bez możliwości większych zmian, <https://www.prawo.pl/student/wykaz-czasopism-a-ewaluacja-dzialalnosci-naukowej,521932.html>

czasopism powinny natomiast – wychodząc naprzeciw tym potrzebom – dążyć do zwiększania swojej widoczności w internecie, aby czasopisma i publikowane na ich łamach artykuły były indeksowane przez rozmaite bazy i rejestrowały informacje o wskaźnikach wpływu z różnych źródeł, poprawiając określone parametry i upowszechniając prezentowane treści.

Z kolei punktacja MEiN – która stanowi obecnie punkt odniesienia zarówno dla poszczególnych naukowców, jak też instytucji i uczelni, w których są oni afiliowani – przyznająca czasopismom naukowym określoną liczbę punktów (20, 40, 70, 100, 140 lub 200), początkowo bazowała na liczbie cytowań, współczynnikach wpływu oraz indeksacji w renomowanych bazach. Natomiast m.in. poprzez liczne modyfikacje punktacji i – jak się wydaje – nieprzejrzyste kryteria oceny znalazły się w wykazie zarówno tytuły o wątpliwym prestiżu i niewielkim dorobku naukowym (nierekomendowane przez ważne organy władzy oświatowej, takie jak KEN), jak i czasopisma potencjalnie drapieżne (których w wykazie może być – według różnych źródeł – nawet kilkaset)⁴, tzw. *predatory journals* (charakteryzujące się nieetycznymi procedurami wydawniczymi i agresywnym pozyskiwaniem autorów oraz podające fałszywe lub wprowadzające w błąd informacje), które oferują naukowcom szybkie zwiększenie dorobku publikacyjnego, a wydawcom – możliwość zarobku. Budzi to jednak wątpliwości w kontekście wydatkowania środków publicznych: publikacje w dużej mierze finansowane są przez uczelnie i instytucje, w których afiliowani są ich autorzy.

Zaprezentowane wyniki pozwalają sformułować hipotezę, iż w kontekście polskich czasopism naukowych wykaz ministerialny nie odzwierciedla w pełni znaczenia poszczególnych periodyków dla komunikacji naukowej, zatem w stosunku do polskich badaczy nie powinien być on restrykcyjnie wykorzystywany jako narzędzie oceny. Może to być bowiem postrzegane jako nieusprawiedliwiona dyskryminacja badaczy kierujących się podczas wyboru czasopisma rzeczywistym znaczeniem poszczególnych periodyków dla rodzimej nauki i ich prestiżem. Ponadto może się to przyczyniać na szerszą skalę do nieetycznych praktyk wydawniczych, działających na szkodę zarówno autorów, jak i ośrodków naukowych.

⁴ Por. J. Szczepaniak, *Potencjalnie drapieżne w wykazie czasopism*, „Forum Akademickie” 2021, nr 4, <https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-4-2021/potencjalnie-drapiezne-w-wykazie-czasopism/>

5.3. STABILNOŚĆ WYDAWNICZA I SKALA DZIAŁANIA

Zdecydowana większość zgłoszonych do projektu czasopism funkcjonuje na polskim rynku wydawniczym nieprzerwanie od co najmniej 10 lat – 919 tytułów, a więc 85% ogółu zgłoszonych. Krócej niż pięć lat wydawanych jest w ten sposób 49 tytułów, czyli 5% ocenianej całości. W sposób szczegółowy przedstawia to tabela 5.7. Liczby te dowodzą stabilności wydawniczej polskich czasopism naukowych.

Tabela 5.7. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, funkcjonujących nieprzerwanie w określonych okresach

Liczba lat	Liczba czasopism
Powyżej 75	50
75–50	142
49–25	242
24–10	485
9–5	112
Krócej niż 5	49
Suma	1080

Stabilność wydawnicza polskich czasopism naukowych oceniana w oparciu o liczbę tych spośród zgłoszonych do projektu tytułów, które mają opóźnienie wydawnicze bądź wydały numery łączone, sugerujące chęć nadrobienia tego opóźnienia, również przedstawia się bardzo dobrze. Jedynie 45 tytułów, czyli 4% ogółu zgłoszonych, odnotowało w 2022 r. opóźnienie wydawnicze, a 53 tytuły, czyli 5%, zgłosiły publikację numerów łączonych.

Gorzej wygląda ocena czasopism naukowych, jeśli weźmiemy pod uwagę te z nich, które w 2022 r. opublikowały mniej niż 16 artykułów, a więc minimalną ich liczbę, którą należy opublikować w skali roku, by móc aplikować do baz typu Scopus czy Web of Science. Spośród wszystkich zgłoszonych do projektu tytułów aż 312 (29%) zgłosiło publikację mniej niż 16 tekstów naukowych.

Biorąc pod uwagę klasy punktowe czasopism, przedstawia się to następująco:

- klasa punktowa 200: 2 (11%) – następujące tytuły: „Automatyka, Elektryka, Zakłócenia” i „e-Informatica Software Engineering Journal”;

- klasa punktowa 140: 9 (11%) – następujące tytuły: „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy”, „Polimery w Medycynie”, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis”, „Mineralogia”, „Analecta Archaeologica Ressoviensia”, „Teoria Polityki”, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych”, „Artifex Novus. Pismo Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie” i „International Review of Medical Practice”;
- klasa punktowa 100: 27 (13%);
- klasa punktowa 70: 54 (20%);
- klasa punktowa 40: 94 (43%);
- klasa punktowa 20: 85 (45%);
- klasa punktowa 5: 41 (42%).

Natomiast żadne ze zgłoszonych czasopism nie opublikowało w 2022 r. mniej niż 10 tekstów naukowych.

1) Model recenzji

Wydawcy polskich czasopism naukowych zostali w ankiecie poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie, jaki model recenzji realizują, mając do wyboru następujące:

- double-blind: recenzenci nie znają nazwisk autorów i autorzy nie wiedzą, kto recenzował ich pracę. Recenzenci mogą poznać nazwiska autorów dopiero po publikacji;
- single-blind: recenzenci znają nazwiska autorów, ale autorzy nie wiedzą, kto ocenia ich pracę (z wyjątkiem sytuacji, gdy recenzent zdecyduje się podpisać recenzję);
- open peer review: recenzenci znają nazwiska autorów, autorzy wiedzą, kto recenzuje ich pracę. W niektórych czasopismach artykuł publikuje się razem z podpisaną recenzją.

W zdecydowanej większości przypadków wybrano model double-blind – wskazało go 911 tytułów, czyli 84% badanych, choć jednocześnie ponad 1/10 z nich (109 tytułów) przyznała, że nie realizuje go w 100%. Drugim najbardziej popularnym modelem recenzji jest single-blind, którym posługuje się 160 czasopism (15%), choć 40 spośród nich nie w 100%. Model open peer review wykorzystuje jedynie 17 redakcji czasopism, i znów – sześć z nich zadeklarowało, że nie jest to jedyny sposób recenzowania artykułów, jaki stosuje. Żadnego z powyższych modeli nie wybrało 20 czasopism.

Przytoczone dane dowodzą, że najbardziej popularnym modelem recenzowania artykułów naukowych, który stosują czasopisma poddane badaniu, jest ten najwyżej oceniany m.in. przez ekspertów z takich baz jak Scopus czy Web of Science – double-blind, zapewniający podwójną anonimowość, zarówno autorom, jak i recenzentom tekstów.

W tabelach 5.8 i 5.9 przedstawione są dane szczegółowe dotyczące stosowania przez czasopisma konkretnych modeli recenzowania w zależności od przypisanych tym tytułom dziedzin nauki i przyznanych im klas punktowych.

Tabela 5.8. Procent czasopism stosujących dany model recenzji w zależności od dziedziny nauki MEiN przypisanej tym czasopismom

Dziedzina	Double-blind	Single-blind	Open peer review	Żaden z wymienionych
Dziedzina nauk humanistycznych	96	3	1	1
Dziedzina nauk inżynieryjno-technicznych	67	34	4	3
Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu	80	19	3	3
Dziedzina nauk rolniczych	75	29	2	0
Dziedzina nauk społecznych	95	4	1	2
Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych	40	56	2	2
Dziedzina nauk teologicznych	92	8	0	0

* Procenty wyliczane są od liczby wszystkich czasopism z danej dziedziny. Nie sumują się one do 100 w ramach jednej dziedziny, ponieważ niektóre redakcje wybierały w tym pytaniu więcej niż jedną odpowiedź

Tabela 5.9. Procent czasopism stosujących dany model recenzji w zależności od punktacji MEiN przyznanej tym czasopismom

Klasa punktowa	Double-blind	Single-blind	Open peer review	Żaden z wymienionych
Klasa punktowa 200	78	22	6	0
Klasa punktowa 140	87	12	0	2
Klasa punktowa 100	90	11	0	0
Klasa punktowa 70	88	13	1	1
Klasa punktowa 40	86	15	1	1
Klasa punktowa 20	75	22	3	3
Klasa punktowa 5	74	13	4	8

* Procenty wyliczane są od liczby wszystkich czasopism z danej klasy punktowej. Nie sumują się one do 100 w ramach jednej klasy, ponieważ niektóre redakcje wybierały w tym pytaniu więcej niż jedną odpowiedź

Badanie wykazało również, że jedynie 59 (5,46%) na 1080 czasopism, których redakcje wypełniły ankietę, wymaga od recenzentów podpisania oświadczenia o niewystępowaniu konfliktów interesów.

2) Oświadczenia wymagane od autorów

W ankiecie zapytano redakcje czasopism o oświadczenia, jakich wymagają od autorów publikowanych tekstów. Możliwość zaznaczenia odpowiedzi TAK/NIE dotyczyła następujących rodzajów oświadczeń:

- o oryginalnym charakterze artykułu naukowego;
- o wkładzie poszczególnych współautorów w powstanie artykułu naukowego (zapora ghostwriting);
- o źródle finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego.

Wyniki ankiety – w podziale czasopism w zależności od przypisanych im dziedzin nauki i przyznanych klas punktowych – prezentują tabele 5.10 i 5.11.

Tabela 5.10. Procent czasopism danej dziedziny nauki, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, wymagających od autorów poszczególnych rodzajów oświadczeń

Dziedzina	O oryginalnym charakterze artykułu naukowego	O wkładzie poszczególnych współautorów w powstanie artykułu naukowego (zapora ghostwriting)	O źródle finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego
Dziedzina nauk humanistycznych	95	83	69
Dziedzina nauk inżynierjno-technicznych	95	76	73
Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu	99	83	91
Dziedzina nauk rolniczych	96	67	67
Dziedzina nauk społecznych	97	85	78
Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych	98	57	61
Dziedzina nauk teologicznych	100	75	50
Liczba czasopism ogółem	1048	865	815

Tabela 5.11. Procent czasopism danej klasy punktowej, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, wymagających od autorów poszczególnych rodzajów oświadczeń

Klasa punktowa	O oryginalnym charakterze artykułu naukowego	O wkładzie poszczególnych współautorów w powstanie artykułu naukowego (zapora ghostwriting)	O źródle finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego
Klasa punktowa 200	100	83	94
Klasa punktowa 140	98	90	89
Klasa punktowa 100	99	87	85
Klasa punktowa 70	98	86	79
Klasa punktowa 40	96	83	72
Klasa punktowa 20	96	68	64
Klasa punktowa 5	94	59	60
Liczba czasopism ogółem	1048	865	815

Niemal wszystkie badane czasopisma – aż 1048 z 1080, czyli 97% – wymagają od autorów podpięcia oświadczenia o oryginalnym charakterze artykułu naukowego. W podziale na dziedziny naukowe przodują tutaj periodyki z dziedziny nauk teologicznych – 100%, nauk medycznych i nauk o zdrowiu – 99%, a także nauk ścisłych i przyrodniczych oraz nauk społecznych – w obydwu ostatnich przypadkach wynik wynosi powyżej 97%. Jeśli chodzi o czasopisma z pozostałych dziedzin, rezultaty są również bardzo dobre – powyżej 95% w każdym przypadku. W podziale na klasy punktowe najlepiej wypadają tutaj czasopisma z największą liczbą punktów – wszystkie tytuły, którym przyznano 200 pkt, deklarują stosowanie tego rodzaju oświadczenia. Klasy punktowe 100 i 70 osiągają wynik nieco powyżej 98%, a klasa 140 – 97,56%. Najniższy wynik notują czasopisma, którym ministerstwo przyznało po 5 pkt – z oświadczenia o oryginalnym charakterze artykułu naukowego korzysta 94% z nich.

Jeśli chodzi o stosowanie oświadczeń o wkładzie poszczególnych współautorów w powstanie artykułu naukowego (zapora ghostwriting) i o źródle finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego, wyniki przedstawiają się podobnie. Z pierwszego z nich korzysta 865 tytułów zgłoszonych do badania, czyli 80%, z drugiego natomiast 815, czyli 75%.

Oświadczenie o wkładzie poszczególnych współautorów w powstanie artykułu naukowego (zapora ghostwriting) wykorzystują przede wszystkim czasopisma z dziedziny nauk społecznych (85%), nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk humanistycznych (w obu przypadkach 83%). W najmniejszym stopniu sięgają po nie redakcje czasopism z dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych – tylko 57% ogółu tej grupy. Biorąc pod uwagę klasę punktową, oświadczenie stanowiące zapórę ghostwriting stosowane jest w największym stopniu przez czasopisma, którym przyznano 140 pkt

– sięga po nie 90% ogółu tytułów tej klasy. Czasopisma oceniane przez ministerstwo najwyżej, czyli dwustupunktowe, plasują się tutaj dopiero na czwartym miejscu, z wynikiem wynoszącym 83%, po czasopismach stu- i siedemdziesięciopunktowych (odpowiednio: 87% i 86%). Te mające najniższą punktację ministerialną znów wypadają najgorzej, bowiem oświadczenie to wykorzystuje tylko 68% czasopism dwudziestopunktowych i jedynie 59% pięciopunktowych.

Konieczność złożenia przez autorów oświadczenia o źródle finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego widzą przede wszystkim redakcje czasopism z dziedziny nauk medycznych i nauk o zdrowiu – wymaga go 91% z nich. Czasopisma z żadnej innej dziedziny nauki nie osiągnęły tutaj wyniku powyżej 78%, a najgorzej wypadają te z dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych – oświadczenie takie stosuje 61% z nich, oraz z nauk teologicznych – 50%. Biorąc pod uwagę punktację ministerialną, wykorzystanie tego oświadczenia spada w grupach czasopism wraz ze zmniejszaniem się ich klas punktowych – wykorzystuje je aż 94% czasopism z 200 pkt i jedynie 60% czasopism mających po 5 pkt.

3) Czas procedowania publikacji

Redakcje czasopism zostały w ankiecie poproszone o podanie średniego czasu, w jakim dokonują:

- wstępnej oceny manuskryptu;
- recenzji manuskryptu;
- publikacji manuskryptu.

Średni czas wstępnej oceny manuskryptu dla wszystkich czasopism przedstawia się następująco:

- do 7 dni: 408 czasopism (38% ogółu badanych);
- 8–30 dni: 589 (55%);
- 31–90 dni: 66 (6%);
- 91–180 dni: 13 (1%);
- 181–270 dni: 2 (0,18%);
- 271–365 dni: 2 (0,18%).

Tabela 5.12 przedstawia te dane szczegółowo w podziale czasopism na częstotliwość wydawniczą.

Tabela 5.12. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w podziale na częstotliwość wydawniczą, w zależności od średniej liczby dni, w ciągu których dokonują one wstępnej oceny manuskryptu

Liczba dni	Wszystkie czasopisma	Roczniki	Półroczniki	Kwartalniki	Dwumiesięczniki	Miesięczniki	Dwutygodniki	Nieregularne	Online
Do 7	408	54	65	198	34	32	1	3	21
8–30	589	177	122	206	37	25	1	3	18
31–90	66	24	7	30	4	0	0	1	0
91–180	13	5	2	4	0	0	0	1	1
181–270	2	1	0	1	0	0	0	0	0
271–365	2	2	0	0	0	0	0	0	0
Liczba czasopism ogółem	1080	263	196	439	75	57	2	8	40

Z danych zgromadzonych w tabeli wynika, że proces wstępnej oceny tekstu naukowego przebiega sprawnie – z reguły do miesiąca, bez względu na częstotliwość, z jaką ukazuje się czasopismo.

Średni czas recenzji manuskryptu dla wszystkich czasopism przedstawia się następująco:

- do 7 dni: 23 czasopisma (2% ogółu badanych);
- 8–30 dni: 586 (54%);
- 31–90 dni: 403 (37%);
- 91–180 dni: 56 (5%);
- 181–270 dni: 10 (1%);
- 271–365 dni: 2 (0,18%).

Szczegółowo w podziale czasopism na częstotliwość wydawniczą przedstawia te dane tabela 5.13.

Tabela 5.13. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w podziale na częstotliwość wydawniczą, w zależności od średniej liczby dni, w ciągu których dokonują one recenzji manuskryptu

Liczba dni	Wszystkie czasopisma	Roczniki	Półroczniki	Kwartalniki	Dwumiesięczniki	Miesięczniki	Dwutygodniki	Nieregularne	Online
Do 7	23	2	4	10	3	2	1	1	0
8–30	586	125	107	237	50	45	0	4	18
31–90	403	119	73	171	18	8	1	1	12
91–180	56	16	12	16	4	1	0	1	6
181–270	10	1	0	3	0	1	0	1	4
271–365	2	0	0	2	0	0	0	0	0
Liczba czasopism ogółem	1080	263	196	439	75	57	2	8	40

Średni czas publikacji manuskryptu dla wszystkich czasopism przedstawia się następująco:

- do 7 dni: 3 czasopisma (0,3% ogółu badanych);
- 8–30 dni: 74 (7%);
- 31–90 dni: 405 (38%);
- 91–180 dni: 387 (35%);
- 181–270 dni: 125 (12%);
- 271–365 dni: 74 (7%);
- powyżej 366 dni: 12 (1%).

Tabele 5.14, 5.15 i 5.16 przedstawiają te dane szczegółowo w podziale czasopism na częstotliwość wydawniczą, dziedziny nauki i klasy punktowe MEiN.

Tabela 5.14. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w podziale na częstotliwość wydawniczą, w zależności od średniej liczby dni, w ciągu których dokonują one publikacji manuskryptu

Liczba dni	Wszystkie czasopisma	Roczniki	Półroczniki	Kwartalniki	Dwumiesięczniki	Miesięczniki	Dwutygodniki	Nieregularne	Online
Do 7	3	1	0	2	0	0	0	0	0
8–30	74	13	9	22	6	18	1	1	4
31–90	405	56	63	198	49	26	0	4	9
91–180	387	118	85	151	11	9	1	2	10
181–270	125	34	32	41	4	3	0	0	11
271–365	74	36	6	21	3	1	0	1	6
Powyżej 366	12	5	1	4	2	0	0	0	0
Liczba czasopism ogółem	1080	263	196	439	75	57	2	8	40

Tabela 5.15. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w podziale na dziedziny nauki, w zależności od średniej liczby dni, w ciągu których dokonują one publikacji manuskryptu

Dziedzina	Do 7 dni	8–30 dni	31–90 dni	91–180 dni	181–270 dni	271–365 dni	Powyżej 366 dni
nauk humanistycznych	0	2	46	119	43	38	4
nauk inżynieryjno-technicznych	1	15	54	26	6	2	0
nauk medycznych i nauk o zdrowiu	1	14	108	51	14	4	1
nauk rolniczych	0	7	20	17	3	3	1
nauk społecznych	0	27	139	146	42	23	4
nauk ścisłych i przyrodniczych	1	8	34	22	16	4	2
nauk teologicznych	0	1	4	6	1	0	0

Tabela 5.16. Liczba czasopism, od których pochodzą zgromadzone w ramach projektu dane, w podziale na klasy punktowe MEiN, w zależności od średniej liczby dni, w ciągu których dokonują one publikacji manuskryptu

Klasa punktowa	Do 7 dni	8–30 dni	31–90 dni	91–180 dni	181–270 dni	271–365 dni	Powyżej 366 dni
200	0	1	8	5	2	2	0
140	0	3	27	35	11	5	1
100	0	7	52	84	33	22	5
70	1	13	89	108	40	18	4
40	0	15	82	83	24	16	0
20	2	15	89	58	12	9	2
5	0	20	58	14	3	2	0

Podsumowanie

Większość czasopism, które wzięły udział w ankiecie, to tytuły z ugruntowaną pozycją na rynku wydawniczym, działające na rzecz nauki od wielu lat, mające wypracowane standardy pozytywności i procedowania tekstów naukowych, zaś w przypadku pojawiających się problemów – podejmujące starania, by zniwelować ewentualne opóźnienia wydawnicze i opublikować określoną (lub wymaganą przez ważne bazy indeksacyjne) liczbę artykułów w skali roku.

Ważnym aspektem tego procesu jest również recenzja artykułów naukowych – redakcje czasopism zadeklarowały w ankiecie, że najczęściej stosują model double-blind, najwyżej oceniany m.in. przez ekspertów baz Scopus i Web of Science. Widać zatem chęć dostosowania się do wysokich standardów recenzyjnych i podnoszenia jakości publikowanych materiałów.

Korzystanie z oświadczenia o oryginalnym charakterze artykułu naukowego jest już niemal normą dla polskich wydawców czasopism naukowych, choć wciąż jeszcze podpisania go nie wymaga od autorów ok. 6% redakcji czasopism pięciopunktowych. Dwa pozostałe oświadczenia – o wkładzie poszczególnych współautorów w powstanie artykułu naukowego (zapora ghostwriting) i o źródle finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego – nie są wykorzystywane w aż tak dużym stopniu. Należałoby jednak wymagać ich stosowania, zwłaszcza od redakcji tych tytułów, które statystycznie częściej publikują teksty, odpowiednio, prezentujące wyniki prac zespołów badawczych oraz opierające się na badaniach wysoko finansowanych – niewątpliwie wpłynęłoby to na zwiększenie przejrzystości badań.

Na stabilność wydawniczą duży wpływ wywiera również czas trwania procedowania manuskryptów: szybkie przeprowadzenie procesu publikacyjnego sprawia, że materiał może bez zwłoki funkcjonować w internecie i – jeśli tematyka dotyczy bieżących wydarzeń – być głosem w aktualnie toczącej się dyskusji. Według danych, wstępna ocena manuskryptu trwa w większości przypadków od 8 do 30 dni (55%), recenzja – również od 8 do 30 dni (54%), zaś publikacja – od 31 do 90 dni (38%). Większość redakcji płynnie przeprowadza zatem proces wydawniczy, zachęcając autorów do publikowania i upowszechniania wyników badań.

5.4. UMIĘDZYNARODOWIENIE CZASOPISM NAUKOWYCH

1) Wersje językowe strony internetowej czasopisma

Wydawcy decydują się na tłumaczenia stron internetowych swoich czasopism naukowych z różnych powodów. Zaletą wielojęzyczności takiej witryny jest z pewnością jej szeroka dostępność dla badaczy zagranicznych, co z kolei przyczynia się do ułatwienia współpracy międzynarodowej, a także samej rozpoznawalności periodyku.

Warto przy tym zaznaczyć, że choć tłumaczenie strony internetowej na język angielski z oczywistych względów powinno być już standardem, tak tłumaczenia na pozostałe języki zdarzają się bardzo rzadko. Taki stan rzeczy nie dziwi – to angielski jest oficjalnym językiem międzynarodowym, jednak tłumaczenie stron internetowych czasopism na inne, czasem mniej popularne języki może przyczynić się do wzrostu prestiżu i rozpoznawalności tytułu w środowisku lokalnym.

Spośród przebadanych 1080 czasopism naukowych najwięcej posiada dwujęzyczną stronę internetową (polską i angielską) – 551 periodyków. Tylko angielską stronę www ma 300 czasopism, a z kolei wyłącznie polską – 152 czasopisma.

W badaniu wyróżnić można jeszcze 21 periodyków, których strona internetowa może zostać wyświetlona w językach angielskim, polskim i rosyjskim, a także 16 tytułów mających tłumaczenie swojej strony na języki angielski, niemiecki i polski. Istnieją również czasopisma, które swoje strony internetowe przetłumaczyły na pięć czy sześć różnych języków, ale stanowią one przytłaczającą mniejszość w badaniu. Na przykład periodyki takie, jak „Artificial Satellites. Journal

of Planetary Geodesy”, „Marketing Instytucji Naukowych i Badawczych”, „Foundations of Management”, „Transactions on Aerospace Research” czy „Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej” posiadają stronę internetową w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim, polskim i włoskim.

2) Odsetek artykułów naukowych opublikowanych w 2022 roku, które zawierają tytuł i streszczenie w języku angielskim

Artykuły naukowe posiadające tytuł i streszczenie w języku angielskim są bardziej widoczne na międzynarodowych platformach naukowych, w bazach danych i indeksach, co z kolei przekłada się na przyciąganie uwagi badaczy z całego świata. Anglojęzyczne tytuły i abstrakty wpływają również na szerszy zakres oddziaływania artykułu, a co za tym idzie – zwiększenie grona jego czytelników.

Z 1080 przebadanych czasopism naukowych 988 publikuje każdy artykuł z tytułem i streszczeniem w języku angielskim. W kontrze znajdują się periodyki, które w 2022 r. nie wydały żadnego artykułu naukowego zawierającego anglojęzyczny tytuł i streszczenie. Takich czasopism jest 16.

Tabela 5.17. Liczba czasopism publikujących tytuł i streszczenie w języku angielskim

Procent artykułów	Liczba czasopism
0–10	20
11–20	2
21–30	4
31–40	4
41–50	3
51–60	2
61–70	5
71–80	13
81–90	14
91–100	1013

3) Odsetek autorów z zagraniczną afiliacją

Publikacje autorów z zagraniczną afiliacją wiążą się z korzyściami tak dla czasopisma, jak i dla samych autorów. Wielokulturowość i różnorodność badaczy przyczynia się do zwiększenia różno-

rodności perspektyw i metodologii badawczych – autorzy z innych krajów często dysponują odmiennym spojrzeniem na dany temat, co wzbogaca i poszerza daną dziedzinę nauki. Ponadto publikacje z autorami afiliowanymi w ośrodkach zagranicznych zwiększają widoczność czasopisma na arenie międzynarodowej, co z kolei może przełożyć się na przyciągnięcie uwagi recenzentów, badaczy oraz czytelników z całego świata. Z drugiej strony – dla autora publikacja w zagranicznym periodyku jest szansą na rozwój kariery naukowej i drogą do stania się międzynarodowym ekspertem w danej dziedzinie.

Z badania wynika, że na 1080 czasopism naukowych 41 publikuje artykuły wyłącznie autorów z zagraniczną afiliacją, 50% autorów afiliowanych zagranicą pisze dla 17 periodyków, natomiast żadnego autora z zagraniczną afiliacją nie posiada 230 czasopism naukowych.

Tabela 5.18. Procent autorów z zagraniczną afiliacją

Procent autorów	Liczba czasopism
0–10	435
11–20	141
21–30	75
31–40	68
41–50	59
51–60	41
61–70	64
71–80	56
81–90	47
91–100	94

4) Odsetek recenzentów z zagraniczną afiliacją

Recenzenci z zagraniczną afiliacją mogą być bardziej niezależni i mniej podatni na potencjalne konflikty interesów związane z daną instytucją lub krajem, co z kolei zapewnia obiektywną ocenę recenzowanego artykułu. Ponadto recenzenci z zagranicy, podobnie jak autorzy, posiadają inną perspektywę, tym samym przyczyniając się do rozwoju danego periodyku.

Spośród przebadanych 1080 czasopism 30 współpracuje tylko z recenzentami afiliowanymi za granicą, natomiast recenzentów z ośrodków zagranicznych nie zatrudniają w ogóle 332 czasopisma naukowe.

Tabela 5.19. Procent recenzentów z zagraniczną afiliacją

Procent recenzentów	Liczba czasopism
0–10	482
11–20	124
21–30	108
31–40	65
41–50	68
51–60	62
61–70	44
71–80	39
81–90	33
91–100	55

5) Odsetek członków rady naukowej z zagraniczną afiliacją

Członkowie rady naukowej czasopisma z zagraniczną afiliacją stanowią gwarancję, że dany periodyk stosuje się do międzynarodowych norm metodycznych i merytorycznych. Ci afiliowani w zagranicznych ośrodkach naukowych często uczestniczą w międzynarodowych projektach badawczych i różnego rodzaju współpracach, więc ich obecność może zachęcać naukowców z innych krajów do zaangażowania się w rozwój danego czasopisma. Ponadto międzynarodowa rada naukowa łatwiej nawiązuje i buduje kontakty za granicą, przyczyniając się do wzrostu prestiżu czasopisma.

Z przebadanych 1080 czasopism naukowych 87 nie posiada w składzie rady naukowej żadnego naukowca afiliowanego zagranicą, zaś 40 periodyków zatrudnia wyłącznie naukowców z zagraniczną afiliacją.

Tabela 5.20. Procent członków rady naukowej z zagraniczną afiliacją

Procent członków rady naukowej	Liczba czasopism
0–10	116
11–20	54
21–30	74
31–40	115
41–50	150
51–60	179
61–70	145
71–80	117
81–90	54
91–100	76

6) Pobieranie opłat od czytelników i autorów

Po przebadaniu 1080 czasopism naukowych okazało się, że większość z nich udostępnia swoje artykuły za darmo w formie Open Access (968 periodyków). Opłat od czytelników wymaga 38 czasopism, a w modelu hybrydowym funkcjonują 74 tytuły, które mają różne strategie dotyczące płatności. Opłaty uiszczą się w zależności od artykułu, daty publikacji oraz wersji językowej, zaś jeżeli chodzi o cenę dostępu, zakres jest bardzo szeroki: od 1 zł do 2500 zł. Opłaty są pobierane w różnych walutach: jedno czasopismo pobiera je w euro, natomiast cztery periodyki – w dolarach.

Tym samym większość przebadanych czasopism udostępnia swoje treści nieodpłatnie, zaś mała grupa wciąż decyduje się na pobieranie opłat od swoich czytelników. Taki stan rzeczy sprawia, że zainteresowani są zmuszeni zapłacić za tekst podwójnie – jako czytelnicy oraz jako podatnicy.

Opłatę za możliwość publikacji na swoich łamach pobiera 205 tytułów z przebadanych 1080. Są to opłaty odpowiednio: za złożenie manuskryptu (21 czasopism), publikację manuskryptu (179 czasopism), przeprowadzenie płatnej szybkiej recenzji/publikacji (16 czasopism) oraz publikację w modelu Open Access (46 czasopism).

Kwestia pobierania opłat od czytelników i autorów czasopism naukowych jest bardzo kontrowersyjna i od lat wzbudza dużo emocji. Wiele wysoko punktowanych czasopism naukowych pobiera opłaty zarówno od autorów, jak i czytelników, co prowadzi do sytuacji, w których uczelnie sponsorują publikację konkretnego tekstu na łamach danego periodyku, by następnie musieć zapłacić za dostęp do niego. Powstaje w ten sposób błędne koło opłat, gdzie podatnicy poprzez instytucje państwowe finansują publikacje naukowców w prestiżowych czasopismach, ale nie mają do nich dostępu bez uiszczenia dodatkowej należności.

Podsumowanie

Z zaprezentowanych danych wynika, że redakcje czasopism naukowych dążą do umiędzynarodowienia zarówno grona swoich autorów, recenzentów, jak i członków rady naukowej – jest to wymóg stawiany przez bazy indeksacyjne, takie jak Scopus i Web of Science, a także czynnik wpływający na renomę periodyku, pozwalający na funkcjonowanie na rynku nie tylko krajowym, ale również zagranicznym, co może przyczyniać się do zwiększania rozpoznawalności tytułu i podnoszenia jego jakości. Większość redakcji dostosowuje strony internetowe czasopism do

tego rodzaju wymogów, wprowadzając zarówno wersję polską, jak i angielską. Rzadziej tłumaczy się strony na inne języki, gdyż często wiąże się to z dużymi wydatkami za tego rodzaju usługę – treści we wszystkich wersjach językowych powinny być bowiem tożsame.

Wychodząc naprzeciw chęci umiędzynarodowienia periodyku, ważne jest również publikowanie metadanych artykułu (tytułu i streszczenia) w języku angielskim, by były one dostępne dla badaczy nieznających języka, w którym tekst został napisany. Z danych wynika, że 91% czasopism stosuje tę praktykę.

W kontekście współpracy z badaczami zagranicznymi najlepiej prezentują się składy rad naukowych (najwięcej, 179 czasopism zadeklarowało udział badaczy zagranicznych na poziomie 51–60%), najgorzej zaś: grona autorów i recenzentów (najwięcej czasopism wskazało, że ich odsetek mieści się w przedziale 0–10%). Jest to zatem pole do rozwoju: o ile pozyskanie naukowca do rady naukowej, jak wynika z odpowiedzi redakcji, nie stanowi aż tak znacznego problemu, o tyle nawiązanie stałej współpracy z autorami i recenzentami jest już trudniejsze, zwłaszcza przy modelu recenzji double-blind. Mimo to warto podejmować trud ciągłego rozszerzania wpływu czasopisma i poszukiwania nowych instytucji badawczych, gdyż może to owocować nie tylko ciekawymi analizami, ale również międzynarodowymi projektami i inicjatywami naukowymi.

W aspekcie publikowania online większość przebadanych czasopism udostępnia czytelnikom swoje treści nieodpłatnie, co wpisuje się w postulat upowszechniania wiedzy i badań naukowych.

5.5. PUBLIKOWANIE ONLINE CZASOPISM NAUKOWYCH

1) Metadane artykułów w wersji elektronicznej

Tworzenie metadanych to obecnie jedna z najbardziej rozwojowych dziedzin nauki – oznacza zdefiniowanie lub opis informacji o formie oraz treści poszczególnych dokumentów elektronicznych, używanych najczęściej do efektywnego wyszukiwania większych zestawów danych w internecie. Wykorzystanie metadanych ułatwia zarządzanie informacją znajdującą się w cyberprzestrzeni, coraz większą rolę odgrywa zatem standaryzacja w tej dziedzinie. Wyniki ankiety zdają się to potwierdzać, gdyż poszczególne metadane są zamieszczane w wersjach elektronicznych artyku-

łów. Najczęściej zamieszczaną informacją jest afiliacja autora (96%), następnie słowa kluczowe w języku angielskim (94%) i Digital Object Identifier (DOI) (83%) na stałe przypisany do danego dokumentu, dzięki czemu można go z łatwością zlokalizować i powiązać z cytowanymi przez niego tekstami zarejestrowanymi w bazie Crossref.

Kolejnymi metadanymi najczęściej wykorzystywanymi przez wydawców są słowa kluczowe w języku oryginalnym (75%), oświadczenie autora o źródłach finansowania badań (62%) (w czym pomocne są m.in. takie projekty, jak Research Organization Registry (ROR) – rejestr organizacji badawczych, którego celem jest opracowanie otwartego i zrównoważonego identyfikatora dla każdej organizacji badawczej na świecie, rejestrującego powiązania instytucjonalne i umożliwiającego łączenie organizacji naukowych oraz poszczególnych wyników badań z ich autorami), a w dalszej kolejności – daty wpływu artykułu (47%) i jego akceptacji przez redakcję (46%).

Tabela 5.21. Metadane artykułów w wersji elektronicznej

Rodzaj metadanych	Liczba czasopism	Procent czasopism
Słowa kluczowe w języku oryginalnym	811	75
Słowa kluczowe w języku angielskim	1017	94
Afiliacja autora	1042	96
Data przesłania artykułu do redakcji	504	47
Data akceptacji artykułu przez redakcję	500	46
Oświadczenie autora o źródłach finansowania badań przedstawionych w artykule naukowym lub powstania artykułu naukowego	671	62
Numer DOI	901	83

Wydaje się, że wydawcy mają świadomość, jak dużą rolę odgrywają te informacje. Potwierdzają to również wymogi ważnych baz indeksacyjnych – niektóre z metadanych są konieczne, aby móc aplikować do takich baz, jak Scopus i Web of Science, inne rekomendują eksperci jako wpływające na zwiększenie przejrzystości procesu redakcyjnego i podnoszenie jakości periodyku.

2) Stosowane narzędzia informatyczne

Publikację artykułu naukowego na łamach wybranego czasopisma poprzedzają liczne analizy i badania mające na celu sformułowanie oryginalnych wniosków na temat ważny w danej dziedzinie. Warto na tym etapie wspierać autora i pomóc mu płynnie przejść przez proces wydawniczy, zapewniając intuicyjny i prosty w obsłudze system oraz umożliwiając dostęp do programu

antyplagiatowego, który pozwala potwierdzić oryginalność tekstu i wykryć wszystkie odwołania do innych tekstów funkcjonujących w internecie – rozwiązanie to stosuje 61% redakcji.

Z zebranych danych wynika, że zdecydowana większość ankietowanych czasopism (64%) wykorzystuje specjalne platformy publikacyjne, dostosowane do aktualnych standardów naukowych i ułatwiające cyfrowy obieg dokumentów: od zgłoszenia artykułu, przez proces recenzyjny i korektę, po publikację ostatecznej wersji tekstu.

Obecne rozwiązania technologiczne nie tylko pozwalają na deponowanie i rozpowszechnianie treści naukowych z uwzględnieniem obowiązujących standardów etycznych, ale także zwiększają widoczność danego periodyku w wyszukiwarkach i bazach indeksacyjnych, co przekłada się na cytowalność poszczególnych tekstów i popularyzację dorobku naukowców.

Redakcje ankietowanych periodyków wykorzystują najczęściej systemy Open Journal System (30%, system bezpłatny) i Editorial System (Bentus) (13%, system płatny), natomiast rzadziej sięgają po takie płatne narzędzia, jak ICI Publishers Panel (5%) czy Editorial Manager (3%). Instytucje badawcze i wydawcy projektują również autorskie systemy informatyczne (4%), dostosowane do określonych potrzeb, umożliwiające prace redakcyjne i publikowanie zaakceptowanych treści.

Tabela 5.22. Stosowane systemy publikacyjne

Nazwa narzędzia	Liczba czasopism	Procent czasopism
Open Journal System	322	30
Editorial System (Bentus)	135	13
ICI Publishers Panel	54	5
autorski	47	4
eJournals	42	4
Editorial Manager	34	3
Wordpress	26	2,4
Journals System	10	0,9
ScholarOne	8	0,7
Pressto	7	0,6
Joomla	4	0,4
e-Journal Management System	3	0,3
Elsevier	3	0,3
Sciendo	2	0,2
Article Management System	1	0,1

Jednakże obecnie równie ważne jak przygotowanie manuskryptu do wydania wydaje się dbanie o tekst już po jego opublikowaniu: zaciekawienie nim odbiorców i rozpowszechnienie wśród szerszej rzeszy czytelników. Wydawcy w większości dostrzegają te potrzeby, nadając poszczególnym tekstom numery DOI (83%), zbierając statystyki pobrań artykułów (74%) czy zamieszczając obok afiliacji autora również jego numer ORCID (63%).

Tabela 5.23. Stosowane narzędzia informatyczne

Narzędzia informatyczne	Liczba czasopism	Procent czasopism
Zbieranie statystyk pobrań artykułów ze strony internetowej czasopisma	800	74
Korzystanie z systemu antyplagiatowego do weryfikacji oryginalności manuskryptów	656	61
Komunikacja w formie newsletterów	496	46
Wymaganie posiadania przez autorów numerów ORCID	675	63
Nadawanie numerów DOI artykułom naukowym		
– wszystkim	897	83
– części	19	2
Wydawanie publikacji w trybie „ahead of print” / „early birds”	364	34
Korzystanie z systemu wydawniczego	688	64

Ciekawe w tym kontekście wydaje się także publikowanie w trybie „ahead of print” (publikacja artykułu w wersji elektronicznej poprzedzająca publikację w wersji drukowanej) czy „early birds”, tj. opublikowanie tekstu jeszcze na etapie prac redakcyjnych. 34% redakcji zadeklarowało stosowanie tego rozwiązania – bardzo korzystnego zarówno dla autorów, jak i czasopisma, utrzymującego ruch na stronie internetowej przez cały rok, a nie jedynie po publikacji całego numeru oraz wpływającego na zwiększenie cytawalności poprzez dłuższe funkcjonowanie w obiegu naukowym.

Ważna jest również promocja opublikowanych numerów, np. w formie newsletterów informujących o ukazaniu się nowego wydania i zachęcających do zgłębienia poszczególnych tematów opisanych na łamach periodyku. Dzięki gromadzeniu bazy sprofilowanych odbiorców materiał trafia do osób zainteresowanych danym tematem. Rozwiązanie to stosuje 46% wydawców.

3) Format artykułów w internecie

Czasopisma naukowe – mając na uwadze potrzeby i oczekiwania czytelników, a także misję, jaką jest upowszechnianie rzetelnych i oryginalnych badań oraz analiz, i tym samym przyczynianie się do rozwoju nauki – powinny nieustannie dążyć do podnoszenia jakości udostępnianych

materiałów i treści, by nie tylko służyły one wszystkim zainteresowanym, ale również by ich jakość była dostosowana do najbardziej aktualnych wymogów systemowych i technologicznych.

Spośród zgłoszonych czasopism aż **1053** (czyli 98%) posiada wersję elektroniczną, z czego aż **1043** (97%) udostępniło w 2022 r. wszystkie opublikowane w ciągu tego roku artykuły naukowe. Dane dotyczące tytułów, które nie udostępniły w wersji elektronicznej w 2022 r. 100% swoich treści naukowych, przedstawiają się następująco:

- 1 czasopismo udostępniło 99% treści;
- 1 udostępniło 94%;
- 2 udostępniły 90%;
- 2 udostępniły 80%;
- 1 udostępniło 77%;
- 1 udostępniło 60%;
- 1 udostępniło 45%;
- 1 udostępniło 29%.

Jedynie 27 czasopism (czyli 3%) nie udostępniło w 2022 r. żadnego artykułu naukowego w wersji elektronicznej. Liczby te świadczą o tym, że wersja elektroniczna tekstu naukowego publikowanego w czasopiśmie stała się w Polsce normą – wersją podstawową periodyku.

W związku z tym bardzo ważny wydaje się aspekt wdrażania formatów elektronicznych, które umożliwiają przeglądanie publikacji w wybranej przeglądarce stron www bez konieczności instalowania dodatkowych aplikacji bądź wtyczek czy wykorzystywania specjalistycznych urządzeń do odczytywania elektronicznej wersji tekstu w niezmienionej formie – w zaprojektowanym dla danego tytułu zindywidualizowanym layoucie, m.in. z aktywnymi odsyłaczami, linkami i grafikami. Dzięki temu czasopismo pozwala odbiorcom dotrzeć do najnowszych wyników badań, zaś poprzez hiperłącza ułatwia weryfikację materiału, zwiększa jego widoczność i przyczynia się do wzrostu cytowalności zarówno artykułu, jak i autora, a ponadto zapobiega łamaniu praw autorskich.

Z ankiety wynika, że najpopularniejszym formatem publikacji elektronicznych jest pdf (80%). Zdecydowanie rzadziej stosuje się połączenie kilku formatów, tj. html i pdf (6%) czy html, pdf, xml (3%). Niewiele treści ukazuje się w formatach: html (2%), pdf i xml (2%) oraz innych (1%).

Zaskakujący wydaje się zatem niski odsetek wydawców wykorzystujących te możliwości technologiczne wpływające na poprawę odbioru oferowanych treści.

Tabela 5.24. Format artykułów w internecie

Format	Liczba czasopism	Procent czasopism
pdf	861	80
html, pdf	67	6
html, pdf, xml	26	3
html	22	2
pdf, xml	22	2
inne	13	1
inne, pdf	12	1
pdf, scan	4	0,4
html, inne, pdf	2	0,2
scan	1	
xml	1	

4) Publikowanie artykułów naukowych na licencjach Creative Commons

We współczesnym cyfrowym świecie bardzo ważny jest powszechny bezpłatny dostęp do treści naukowych i dydaktycznych, z poszanowaniem praw autorskich, jednak bez konieczności uzyskiwania każdorazowej, indywidualnej zgody od właściciela. Elementem wspólnym wszystkich licencji Creative Commons jest zgoda na kopiowanie, dystrybucję, wyświetlanie i użytkowanie materiału, pod warunkiem zamieszczenia informacji o twórcy z uwagi na niezbywalność praw autorskich.

Jak wynika z danych zawartych w ankiecie, najczęściej wykorzystywanymi licencjami są Uznanie autorstwa (CC BY), którą stosuje 29% czasopism, i Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych (CC BY-NC-ND), wykorzystywana przez 24% ankietowanych i zezwalająca na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci. Widać tu bardzo dużą rozbieżność między nimi: CC BY jest niemal całkowicie wolna, natomiast CC BY-NC-ND zawiera poważne ograniczenia. W związku z tym bardzo ważne wydaje się dokładne opisanie licencji, by możliwe było legalne korzystanie z dostępnego materiału.

Ciekawy w tym kontekście jest również fakt, że 19% czasopism nie publikuje artykułów z wykorzystaniem licencji Creative Commons – najwięcej z dziedziny nauk ścisłych i przyrodniczych (48 respondentów), dziedziny nauk humanistycznych (47 respondentów) i dziedziny nauk społecznych (46 respondentów).

Tabela 5.25. Stosowane licencje Creative Commons

Licencja Creative Commons	Liczba czasopism	Procent czasopism
CC BY (Uznanie autorstwa)	308	29
CC BY-NC-ND (Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych)	257	24
CC BY-SA (Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach)	89	8
CC BY-ND (Uznanie autorstwa – Bez utworów zależnych)	82	8
CC BY-NC-SA (Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach)	78	7
CC BY-NC (Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne)	60	6

5) Indeksacja w bazach – ranking najpopularniejszych baz

Niezwykle istotną kwestią w funkcjonowaniu periodyków naukowych i ciągłym umacnianiu ich pozycji na rynku wydawniczym (który staje się coraz bardziej międzynarodowy) jest indeksacja w renomowanych bazach, gdyż to one w znaczący sposób wpływają na rozpowszechnianie publikowanych tekstów w internecie. W związku z tym bazy nierzadko wymagają od czasopism spełnienia konkretnych wymogów – dzięki temu ustanawiają określone standardy.

Zarówno w roku 2022, jak i wcześniej, w latach 2020–2021, najpopularniejszą bazą indeksacyjną pozostaje prowadzone przez Index Copernicus repozytorium ICI Journals Master List. Z uwagi na fakt, że prezentowane w niniejszym raporcie dane pochodzą z ankiet gromadzonych w bazie ICI, indeksowanych jest w niej 100% ankietowanych periodyków (1080). 64% respondentów wskazało bazę PBN/POL-Index, natomiast blisko połowa (504 czasopisma) – Google Scholar (wyszukiwarkę internetową umożliwiającą przeszukiwanie baz danych zawierających publikacje naukowe z wielu dyscyplin). Na kolejnych miejscach znalazły się takie bazy, jak ERIH +, EBSCO czy CEJSH.

Tabela 5.26. Ranking najpopularniejszych baz indeksacyjnych

Baza indeksacyjna	Przynależność czasopism	Procent czasopism
Index Copernicus – ICI Journals Master List	1080	100
PBN/POL-Index	694	64
Google Scholar	504	47

Baza indeksacyjna	Przynależność czasopism	Procent czasopism
ERIH +	465	43
EBSCO	452	42
CEJSH	427	40
WorldCat	342	32
Directory of Open Access Journals (DOAJ)	335	31
CEEOL	293	27
BazHum	240	22
Scopus	214	20
BazTech	163	15
Polska Bibliografia Lekarska	142	13
Web of Science	138	13
Ulrich's Periodicals	133	12
BazEkon	103	10
Agro	86	8
Cambridge Scientific Abstracts	84	8
Emerging Sources Citation Index (ESCI)	81	8
Genamics	76	7
ZBD	69	6
EMBASE	68	6
Chemical Abstracts (CAS)	67	6
PubMed	58	5
BIOSIS Previews	27	3
Biological Abstracts	24	2
INSPEC	24	2
Zentralblatt MATH	22	2
MathSciNet (Mathematical Review)	21	2
GeoRef	18	2
Astrophysics Data System (ADS)	17	2
GeoArchive	10	1
Referativny Zhurnal/VINTI	9	1
Compendex	8	1
Philosopher's Index	6	1
Zoological Record	6	1
Cold Regions Science and Technology Bibliography	5	0
JSTOR	5	0
SPORTDiscus	5	0
DBLP Computer Science Bibliography	3	0
ERIC	3	0
Geobase	3	0
Bibliographia Cartographica	2	0
SPIRES	2	0
Arts & Humanities Citation Index	0	0
IREON Gateway	0	0

Ponadto przynależność do dwóch baz z listy (Scopus i Web of Science) stanowi składową ocenę czasopism przez MEiN: może wpłynąć na podniesienie punktacji, co wiąże się z większym zainteresowaniem potencjalnych autorów czy recenzentów (zarówno polskich, jak i zagranicznych), a także nawiązaniem współpracy z ważnymi ośrodkami badawczymi. Bazy Scopus i Web of Science regularnie przeprowadzają ewaluację swoich czasopism, mierząc wskaźniki wpływu, co nierzadko stanowi punkt odniesienia dla autorów szukających dla swoich artykułów najlepszych czasopism w danej dziedzinie. Zaskakuje niewielki odsetek tytułów indeksowanych w takich bazach, jak WorldCat, Directory of Open Access Journals (DOAJ) czy CEEOL (odpowiednio 32%, 31% i 27%), zważywszy na fakt, że są one nieodpłatne. Może to być wynikiem niewiedzy na temat korzyści płynących z obecności w tych bazach.

Podsumowanie

Wyniki ankiety pokazują, że redakcje czasopism naukowych coraz większą wagę przykładają do funkcjonowania periodyków w internecie i zwiększania ich widoczności, na co składają się rozmaite działania na wielu polach. Bardzo ważne w tym kontekście są metadane zamieszczane w poszczególnych artykułach, zawierające takie informacje, jak afiliacja autora, słowa kluczowe w języku angielskim czy Digital Object Identifier (DOI). Większość czasopism – świadoma znaczenia tych elementów zarówno w obiegu naukowym, jak i podczas aplikacji do baz indeksacyjnych – wymaga ich dołączania przez autorów. Podobne znaczenie ma weryfikacja treści pod kątem oryginalności – mimo że coraz więcej redakcji stosuje to rozwiązanie, powinno stać się ono wymogiem stosowanym wobec wszystkich tekstów, aby unikać ewentualnych oskarżeń o przywłaszczenie cudzych badań.

Rośnie również popularność platform wydawniczych, większość redakcji wykorzystuje je do przeprowadzania takich czynności, jak zgłaszanie manuskryptu, redakcja, recenzja i publikowanie, zaś niektóre – również do promocji (m.in. w formie wysyłki newsletterów).

Jeśli chodzi o obszary wymagające poprawy, warto pochylić się nad publikowaniem w trybie „ahead of print” czy „early birds” – mimo wielu zalet, wśród których można wymienić utrzymanie ruchu na stronie internetowej przez cały rok i wydłużony czas funkcjonowania tekstu w internecie, wciąż niewiele czasopism stosuje to rozwiązanie. Podobnie wygląda sytuacja z formatami elektronicznymi: niezmiennie najpopularniejszy jest pdf, zaś o wiele rzadziej stosuje się inne for-

maty lub ich połączenia, co mogłoby znacząco przyczynić się do zwiększenia rzeszy odbiorców poszczególnych artykułów. Również korzystanie z licencji Creative Commons wymaga doprecyzowania – mimo wielu dostępnych wariantów wykorzystywania dzieła z zachowaniem praw autorskich blisko jedna piąta respondentów nie stosuje tego rozwiązania.

Warto również zwrócić uwagę na indeksację w bazach: zaskakujący jest duży odsetek czasopism, które nie aplikują do takich baz, jak np. WorldCat, DOAJ czy CEEOL, mimo iż nie wiąże się to z żadnymi opłatami, zaś kryteria stawiane periodykom nie są tak restrykcyjne jak w przypadku choćby Scopus. Być może znaczenie ma tu niewystarczająca wiedza dotycząca korzyści, jakie się z tym wiążą, lub fakt, że bazy te nie są uwzględniane w procesie ewaluacji ministerialnej.

5.6. ZAKOŃCZENIE

Wyniki ankiety ukazują, w jaki sposób redakcje czasopism naukowych starają się wychodzić na przeciw wyzwaniom stawianym periodykom w dzisiejszym świecie i jakie strategie stosują, by zostać zauważone i docenione przez uznanych naukowców – autorytety w swojej dziedzinie.

Odpowiedzi respondentów pokrywają się z oczekiwaniami: czasopisma dążą do dostosowania się do wymogów ważnych baz indeksacyjnych, takich jak Scopus i Web of Science, m.in. w kwestii liczby publikowanych w skali roku artykułów, języka publikacji – jakim jest coraz częściej angielski, który wpływa na widoczność czasopisma w internecie i umożliwia nawiązanie współpracy z prestiżowymi instytucjami oraz autorami – czy publikowania w otwartym dostępie.

Co ciekawe, redakcje, obserwując obecne trendy cyfrowe i technologiczne, wykorzystują dostępne rozwiązania informatyczne do prowadzenia procesu wydawniczego oraz sprawdzania artykułów pod względem ich oryginalności (oprogramowania antyplagiatowe), a także przygotowują wydania w formatach elektronicznych, dostępnych na różne czytniki.

Mimo to wciąż widoczne są zaniedbania w pewnych kwestiach, wynikające albo z niewystarczającej wiedzy w tym zakresie (aplikacja do darmowych baz indeksacyjnych, dbałość o metadane, promowanie treści za pomocą mediów społecznościowych), albo z braku środków finansowych na wdrożenie konkretnych rozwiązań (wprowadzenie formatów elektronicznych publikacji,

korzystanie ze specjalistycznego systemu wydawniczego). Niezwykle istotne jest jednak ciągłe aktualizowanie wiedzy w tych obszarach (również za sprawą wykorzystywania efektywnych wzorców przyjętych przez prestiżowe czasopisma, także zagraniczne) i wychodzenie naprzeciw oczekiwaniom zarówno autorów, jak i czytelników – wkład w rozwój szeroko pojętej nauki.

5.7. REKOMENDACJE

Mając na uwadze, że publikacja artykułów naukowych stanowi główny komponent ewaluacji jakości działalności naukowej w Polsce, rekomenduje się aktualizację wymogów stawianych przed redakcjami czasopism naukowych w zakresie świadczenia tzw. rzetelnych usług redakcyjnych. Przeprowadzone badania pokazują, że konieczne staje się opracowanie kompleksowej polityki rozwoju krajowych czasopism naukowych, opartej na przeprowadzaniu corocznej oceny parametrycznej. W rezultacie ewaluacji redakcje powinny otrzymywać informacje zwrotne na temat spełnienia przez periodyk obowiązujących standardów wydawniczych. Dzięki proponowanym rozwiązaniom:

- regulator zyska rzetelne źródło wiedzy na temat kondycji czasopism naukowych w Polsce, co pomoże w kreowaniu długofalowej strategii rozwoju reprezentowanego sektora nauki;
- podniesie się poziom usług redakcyjnych polskich czasopism naukowych – każdy periodyk otrzyma rekomendacje służące zwiększeniu jakości zarówno w sferze parametrycznej (kryteria indeksacji w międzynarodowych bazach), jak i jakościowej (rzetelna recenzja naukowa);
- dzięki spełnieniu międzynarodowych standardów weryfikowanych w ocenie, czasopisma będą mogły dostać się do zagranicznych baz danych o wymagających kryteriach indeksacji;
- polskie czasopisma naukowe staną się atrakcyjnym miejscem do publikacji dla zagranicznych naukowców.

6. EWALUACJA DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ ZA LATA 2017–2021. Wyniki, wnioski i rekomendacje dla uczelni i wydawnictw naukowych

6.1. WSTĘP

Ewaluacja działalności naukowej w Polsce przeprowadzana jest w celu nadania podmiotom naukowym (czyli uczelniom wyższym i instytutom badawczym) jednej z pięciu kategorii naukowych: A+, A, B+, B, C, gdzie A+ jest kategorią najwyższą, a C – najniższą. Od tej kategorii zależą:

- 1) status uczelni (uczelnia jest *akademicką*, jeżeli prowadzi działalność naukową i posiada kategorię naukową A+, A albo B+ w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej (Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹ [dalej: Ustawa PoSWiN], Art. 14.1)²;
- 2) uprawnienie do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego (do czego mają prawo dyscypliny naukowe posiadające co najmniej kategorię B+) (Ustawa PoSWiN, Art. 185.1 i Art. 218);
- 3) możliwość zgłaszania kandydatów do Komitetu Ewaluacji Nauki oraz Rady Doskonałości Naukowej (do czego mają prawo dyscypliny ocenione na co najmniej B+, pod warunkiem, że uczelnia nie posiada dyscyplin z kategorią C) (Ustawa PoSWiN, Art. 271.1, Art. 233.5);
- 4) możliwość nostryfikacji dyplomów ukończenia studiów za granicą (co najmniej kategoria B+ w dyscyplinie, której dotyczy wnioski – Ustawa PoSWiN, Art. 3274) oraz stopni naukowych (co najmniej kategoria A w dyscyplinie, której dotyczy wnioski – Ustawa PoSWiN, Art. 328,71.1, Art. 233.5);

¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=W-DU20180001668>

² Na 417 działających w 2022 r. uczelni wyższych tylko 132 posiadały status uczelni akademickiej.

- 5) poziom finansowania podmiotu, zarówno w kwestii podstawowej subwencji (im wyższa kategoria, tym wyższa, ceteris paribus, subwencja), jak i możliwości starania się o dodatkowe środki w ramach konkursów przeznaczonych dla najlepszych uczelni (Ustawa PoSWiN, Art. 368.3, Art. 388.1).

Historia ewaluacji i kategoryzacji podmiotów naukowych w Polsce sięga lat 90. XX w., z czego trzy ostatnie ewaluacje (z 2013, 2017 i 2022 r.) przebiegały według kryterium porównania osiągnięć z pewnymi wartościami referencyjnymi (które są wyznaczone na podstawie osiągnięć wszystkich podmiotów w danej dyscyplinie). Ewaluacja z roku 2022 (za lata 2017–2021) była jednak wyjątkowa przynajmniej pod trzema względami:

- 1) obejmowała pięcioletni (a nie czteroletni) okres (2017–2021), który został wydłużony ze względu na pandemię COVID-19;
- 2) po raz pierwszy poddano jej nie tyle jednostki naukowe (uczelnie, instytuty), co dyscypliny w nich uprawiane, czyli tzw. podmioto-dyscypliny, których w całej Polsce było ewaluowanych 1145 (w 283 podmiotach);
- 3) wprowadzono nowe kryterium dotyczące wpływu badań prowadzonych w podmiocie na otoczenie społeczno-gospodarcze.

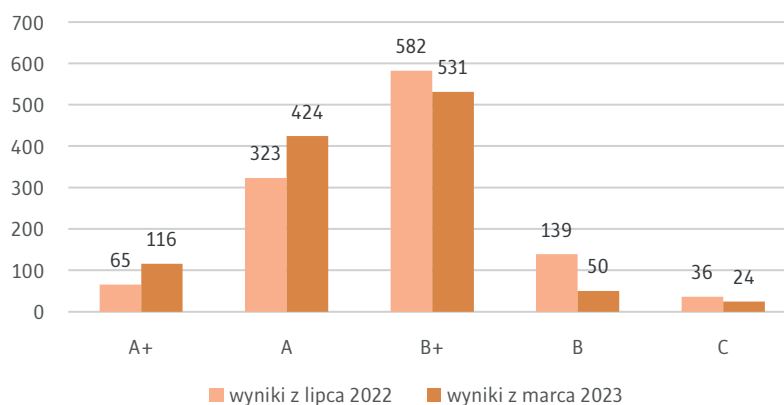
Ostatecznie ewaluacja za lata 2017–2021 została przeprowadzona w ramach trzech, wzajemnie przenikających się kryteriów. Kryterium I – poziom naukowy lub artystyczny prowadzonej działalności naukowej – dotyczył publikacji, a także przyznanych patentów na wynalazki i miał największą wagę (od 50 do 70% w zależności od dziedziny naukowej). W kryterium II – efekty finansowe badań naukowych i prac rozwojowych – uwzględniane były środki pozyskane na projekty badawcze w ramach konkursów organizowanych przez instytucje polskie i zagraniczne oraz wpływy z komercjalizacji wyników badań lub prac rozwojowych, a także prace naukowe realizowane na zlecenie podmiotów spoza sektora szkolnictwa wyższego i nauki (10–35-procentowe znaczenie). Kryterium III, które pojawiło się w ewaluacji po raz pierwszy, dotyczyło wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki i miało 15–20-procentowe znaczenie³.

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000392>, s. 22.

Wyniki ewaluacji zostały oficjalnie opublikowane 2 sierpnia 2022 r. i wzbudziły pewne kontrowersje, które dotyczyły m.in. braku wśród najlepszych uczelni niektórych uniwersytetów „przymiotnikowych” oraz pojawienia się w gronie laureatów mało znanych podmiotów. Od momentu otrzymania decyzji o przyznanej kategorii naukowej⁴, podmioty mogły się od niej odwołać, z czego wiele skończyło się. W wyniku odwołań oraz wyjaśnień w 2023 r. opublikowano powtórne i ostateczne wyniki ewaluacji⁵, których porównanie do wyników pierwotnych jest tematem następnego podrozdziału.

6.2. RÓŻNE POJĘCIE PRESTIŻU WOBEC WSTĘPNYCH I OSTATECZNYCH DECYZJI MINISTRA O KATEGORIACH NAUKOWYCH

Z wykresu 6.1 wynika, że według ostatecznych decyzji ministra w ewaluacji nauki za lata 2017–2021 prawie połowa podmioto-dyscyplin otrzymała najwyższe kategorie A i A+ (116 + 424). W porównaniu do wyników z połowy 2022 r. zwiększyła się liczba kategorii A+ i A kosztem kategorii B+, B, C. Pierwotne wyniki wskazywały, że 34% podmioto-dyscyplin uzyskało prestiżową kategorię A+ i A, teraz jest to już aż 47%.

Wykres 6.1. Liczba poszczególnych kategorii naukowych przyznanych podmiotom w ewaluacji nauki za lata 2017–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: MEiN, Wykaz kategorii naukowych przyznanych w 2022 r., <https://www.scribd.com/document/621706034/Wykaz-Kategorii-Naukowych-2022> oraz <https://radon.nauka.gov.pl/>

⁴ Wyniki ewaluacji działalności naukowej za lata 2017–2021, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wyniki-ewaluacji-dzialalnosci-naukowej-za-lata-2017-2021>

⁵ Ewaluacja działalności naukowej, <https://radon.nauka.gov.pl/dane/ewaluacja-dzialalnosci-naukowej>

Na 283 ewaluowane podmioty w 200 nie zmienił się udział najwyższych kategorii (A/A+), w 83 – wzrósł. Średni wzrost odsetka najwyższych kategorii jest dość duży, bowiem wynosi 47 p.p. Największymi beneficjentami powtórnej decyzji Ministra Edukacji i Nauki (MEiN) są z pewnością 24 podmioty, które zanotowały maksymalny przyrost prestiżu: z zerowego współczynnika prestiżu do 100%⁶. Są to cztery akademie muzyczne, trzy akademie wychowania fizycznego, akademia sztuk pięknych, 14 instytutów naukowych (głównie PAN) oraz dwie szkoły wyższe. We wszystkich tych podmiotach (poza jednym) ewaluowana była tylko jedna dyscyplina, co znacząco wzmocniło i tak już wysoki odsetek najwyższych kategorii w monotematycznych podmiotach (na 146 podmiotów, w których ewaluowana była jedna dyscyplina, odsetek kategorii A/A+ wyniósł 48%, a po odwołaniach jest to 64%).

Ciekawe zestawienie beneficjentów odwołań pokazuje tabela 6.1, w której uszeregowano kategorie naukowe według dziedzin naukowych. Wynika z niej, że dziedzina nauk teologicznych zyskała najbardziej, bowiem odsetek najwyższych kategorii wzrósł w tym przypadku z 58% do 92%. W drugiej kolejności była to dziedzina nauk o sztuce (z 47% do 74%), natomiast dziedzina nauk społecznych, która najsłabiej wypadła w pierwszej rundzie ewaluacji (tylko 23% najwyższych kategorii), poprawiła wynik w najmniejszym stopniu, wypadając ostatecznie równie słabo (34%). **O ile zatem ostateczne wyniki były przeciętnie lepsze, o tyle nie zmienił się zasadniczo ranking dziedzin pod względem odsetka najwyższych kategorii.**

Tabela 6.1. Wyniki dwóch tur ewaluacji nauki (uszeregowane malejąco według współczynnika prestiżu w 2023 r.)

Dziedzina nauk	Suma przyznanych kategorii	Suma przyznanych kategorii A i A+ w 2022 r.	Suma przyznanych kategorii A i A+ w 2023 r.	Prestiż 2022 (%)	Prestiż 2023 (%)
teologicznych	12	7	11	58	92
o sztuce	53	25	39	47	74
rolniczych	62	27	37	44	60
medycznych i nauk o zdrowiu	106	40	57	38	54
humanistycznych	159	66	85	42	53
ścisłych i przyrodniczych	185	67	92	36	50
inżynieryjno-technicznych	244	81	110	33	45
społecznych	324	75	109	23	34
Suma	1145	388	540	34	47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: MEiN, Wykaz kategorii naukowych przyznanych w 2022 r. oraz <https://radon.nauka.gov.pl/>

⁶ Współczynnikiem prestiżu nazywam odsetek kategorii A i A+ w sumie nadanych kategorii naukowych.

6.3. KONWERCENCJA WYNIKÓW DYSCYPLIN W NOWEJ OCENIE

Zależność pomiędzy wysokimi kategoriami naukowymi (odsetek A i A+) a liczbą N (liczba pracowników przypisanych do danej dyscypliny w podmiocie) jest ujemna, lecz nieistotna statystycznie. Z dużo silniejszą zależnością mamy do czynienia w przypadku, gdy wielkość podmiotu będziemy mierzyć liczbą ewaluowanych w nim dyscyplin. Otóż im więcej/mniej dyscyplin było ewaluowanych w podmiocie, tym gorsze/lepsze wyniki uzyskiwał on w ewaluacji. Szczególnie nierówna konkurencja dotyczyła podmiotów, w których ewaluowano tylko jedną dyscyplinę w porównaniu do pozostałych (głównie w zestawieniu z uczelniami wyższymi, gdzie ewaluowano nawet 29 dyscyplin). Wśród 146 podmiotów, w których ewaluowano tylko jedną dyscyplinę, udział wysokich kategorii wyniósł 48%, podczas gdy w pozostałych podmiotach było to tylko 32%. Te nierówności wynoszą obecnie (wg ostatecznych decyzji MEiN z 2023 r.) 64% dla podmiotów z jedną dyscypliną i 45% w pozostałych podmiotach. Widać zatem wzrost odsetka wysokich kategorii w podmiotach jednodyscyplinowych (48% wg wyników z 2022 r. vs 64% wg wyników z 2023 r.), **jednak relatywna różnica pomiędzy wynikiem podmiotów jednodyscyplinowych i pozostałych zmniejszyła się (48/32 > 64/45).**

Drugą obserwacją jest fakt, że popularność dyscypliny nie idzie w parze z jej prestiżem (mierzonym odsetkiem najwyższych kategorii). Najbardziej skrajny przypadek dotyczy dyscyplin: prawo kanoniczne vs nauki o zarządzaniu i jakości oraz ekonomia i finanse, należące do tej samej dziedziny nauk społecznych. Ostateczne wyniki ewaluacji uplasowały te dyscypliny na dwóch krańcach rankingu popularności i prestiżu⁷, co pokazują szczegółowe dane (uszeregowane w malejącej kolejności wg wsp. prestiżu) z tabeli 6.2, gdzie prawo kanoniczne zajmuje pierwsze miejsce pod względem prestiżu, zaś ekonomia i finanse – ostatnie. Podobnie jak w przypadku badania Ewy Kusideł⁸, ostateczne wyniki ewaluacji pokazują ujemną i statystycznie istotną zależność pomiędzy popularnością dyscyplin a osiąganym przez nie współczynnikiem prestiżu (por. wyk. 6.2.). Jednocześnie jednak można zauważyć zmniejszenie się nierówności (konwergencję) pomiędzy

⁷ Prawo kanoniczne ewaluowane było jedynie w trzech podmiotach i uzyskało 100% odsetek kategorii A/A+, zaś nauki o zarządzaniu oraz ekonomia i finanse ewaluowane były w rekordowej liczbie 55 i 47 podmiotów i uzyskały zaledwie 16–17% odsetek wysokich kategorii. Jeśli chodzi o ostateczne wyniki ewaluacji z 2023 r., to niewiele się one poprawiły. Szczególnie dotyczy to ekonomii i finansów, w której w dalszym ciągu brakuje podmiotów z kategorią A+, zaś do kategorii A awansowały po odwołaniach tylko trzy dodatkowe podmioty (Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, Instytut Spraw Socjalnych, SGGW), co w sumie daje jedynie 11/47=23% podmiotów z wysoką kategorią.

⁸ E. Kusideł, *Nierówna konkurencja w ewaluacji podmiotów naukowych w Polsce*, „Polski Przegląd Ewaluacyjny” 2022, nr 1, s. 62–87, <https://pte.org.pl/wp-content/uploads/2023/02/Czasopismo-PPE-nr-01-2022.pdf>

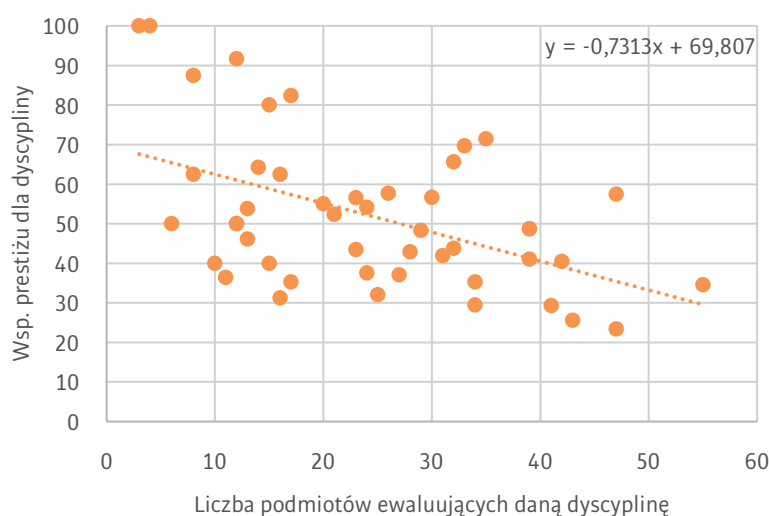
decyzjami ministra z 2022 i 2023 r., tzn. **im niższy był odsetek wysokich kategorii w danej dyscyplinie, tym przeciętnie większa była poprawa w tym względzie** (por. dane z tab. 6.2).

Tabela 6.2. Odsetek wysokich kategorii w danej dyscyplinie

Nazwa dyscypliny	Liczba podmiotów	Wsp. prestiżu 2023 r. (%)	Wsp. prestiżu 2022 r. (%)	Pozycja 2023 r.	Pozycja 2022 r.	Zmiana pozycji
prawo kanoniczne	3	100	100	1	1	0
sztuki filmowe i teatralne	4	100	100	1	1	0
nauki teologiczne	12	92	58	3	4	1
astronomia	8	88	50	4	7	3
sztuki muzyczne	17	82	35	5	26	21
zootechnika i rybactwo	15	80	60	6	3	-3
nauki chemiczne	35	71	51	7	6	-1
nauki fizyczne	33	70	52	8	5	-3
sztuki plastyczne	32	66	47	9	11	2
nauki farmaceutyczne	14	64	36	10	25	15
nauki o sztuce	16	63	38	11	22	11
weterynaria	8	63	38	11	22	11
literaturoznawstwo	26	58	46	13	12	-1
nauki medyczne	47	57	49	14	10	-4
historia	30	57	40	15	14	-1
inżynieria materiałowa	23	57	39	16	17	1
nauki o kulturze i religii	20	55	50	17	7	-10
filozofia	24	54	33	18	29	11
nauki o kulturze fizycznej	13	54	23	19	39	20
rolnictwo i ogrodnictwo	21	52	38	20	21	1
archeologia	12	50	50	21	7	-14
nauki leśne	6	50	33	21	29	8
technologia żywności i żywienia	12	50	42	21	13	-8
informatyka techniczna i telekomunikacja	39	49	38	24	19	-5
inżynieria mechaniczna	39	49	36	24	24	0
automatyka, elektronika i elektrotechnika	29	48	34	26	28	2
inżynieria chemiczna	13	46	38	27	19	-8
nauki o zdrowiu	32	44	28	28	34	6
nauki o bezpieczeństwie	23	43	26	29	36	7
matematyka	28	43	39	30	16	-14
językoznawstwo	31	42	39	31	18	-13
nauki prawne	39	41	31	32	33	1
inżynieria środowiska, górnictwo	42	40	31	33	32	-1
architektura i urbanistyka	15	40	20	34	41	7

Nazwa dyscypliny	Liczba podmiotów	Wsp. prestiżu 2023 r. (%)	Wsp. prestiżu 2022 r. (%)	Pozycja 2023 r.	Pozycja 2022 r.	Zmiana pozycji
inżynieria biomedyczna	10	40	40	34	14	-20
psychologia	24	38	33	36	29	-7
nauki o Ziemi i środowisku	27	37	22	37	40	3
informatyka	11	36	27	38	35	-3
inżynieria lądowa i transport	34	35	24	39	38	-1
geografia społeczno-ekonomiczna	17	35	35	39	26	-13
nauki o zarządzaniu i jakości	55	35	16	41	47	6
nauki socjologiczne	25	32	20	42	41	-1
nauki o komunikacji społecznej	16	31	25	43	37	-6
nauki o polityce i administracji	34	29	18	44	45	1
pedagogika	41	29	20	45	43	-2
nauki biologiczne	43	26	19	46	44	-2
ekonomia i finanse	47	23	17	47	46	-1

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z <https://radon.nauka.gov.pl/>

Wykres 6.2. Zależność pomiędzy popularnością dyscypliny i jej wynikiem w ewaluacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: MEiN, Wykaz kategorii naukowych przyznanych w 2022 r. oraz <https://radon.nauka.gov.pl/>

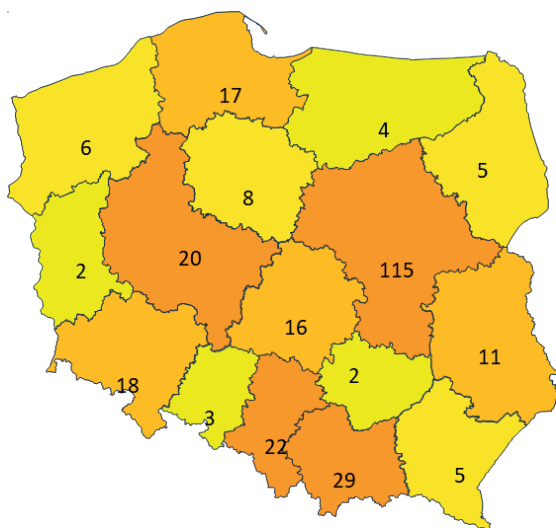
Podsumowując, nierówności w wynikach ewaluacji (odsetek wysokich kategorii) zmniejszyły się zarówno pomiędzy podmiotami, jak i pomiędzy dyscyplinami na skutek ponownych decyzji ministra. Inaczej mówiąc, ostateczne wyniki ewaluacji jednostek naukowych pokazują większą konwergencję podmiotów i dyscyplin pod względem odsetka wysokich kategorii w porównaniu

do decyzji z 2022 r. Jest to efekt znaczącego zwiększenia liczby kategorii A i A+, którą otrzymała prawie połowa (47%) spośród 1145 podmioto-dyscyplin poddanych ocenie.

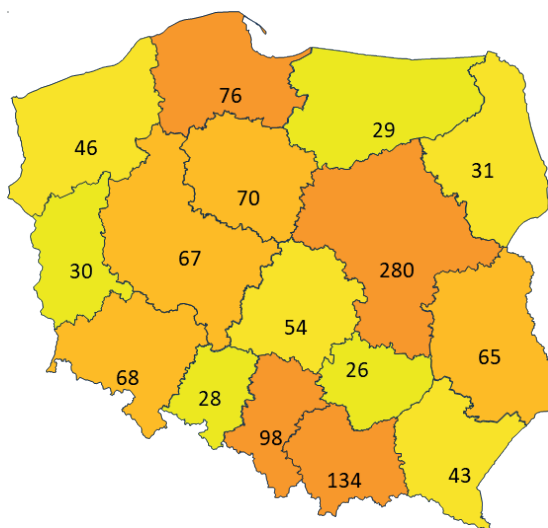
Choć trudno nazwać tak duży odsetek współczynnikiem prestiżu, to bieżące badanie potwierdza, że wzrost tego odsetka nie zmienia jego ujemnej zależności z popularnością dyscypliny. Ostateczne wyniki ewaluacji nauki pokazują, że prestiż nie idzie w parze z popularnością dyscyplin.

6.4. GEOGRAFICZNY ROZKŁAD WYNIKÓW EWALUACJI

Na mapach 6.1 i 6.2 pokazano podział 283 ewaluowanych podmiotów oraz 1145 podmioto-dyscyplin według województw. Wynika z nich, że najwięcej podmiotów zlokalizowanych jest w województwie mazowieckim (115), w którym też ewaluowano najwięcej podmioto-dyscyplin. Najmniej podmiotów poddało się ewaluacji w województwie świętokrzyskim (Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) i lubuskim (Uniwersytet Zielonogórski, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim).

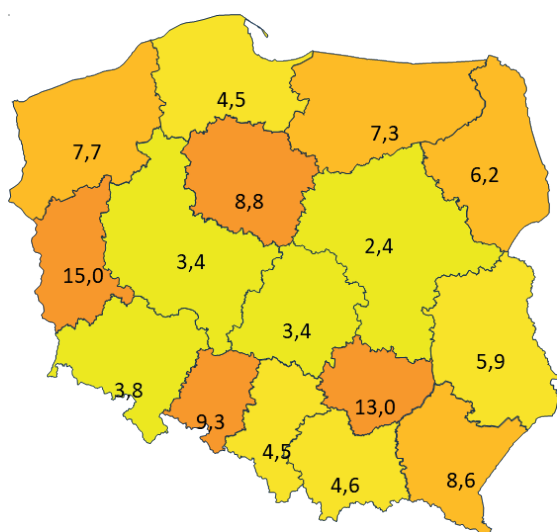
Mapa 6.1. Podział 283 ewaluowanych podmiotów naukowych

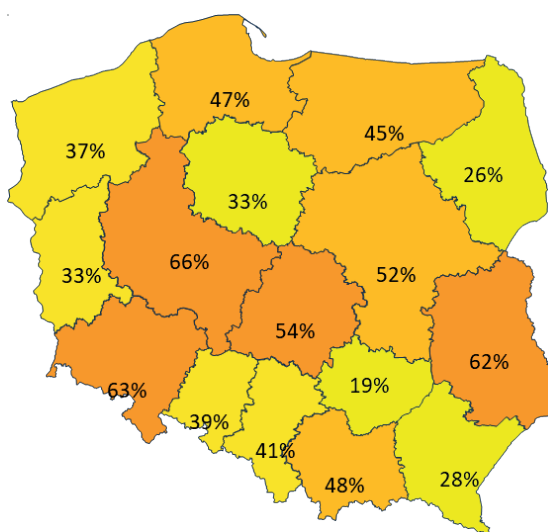
Mapa 6.2. Podział 1145 ewaluowanych podmioto-dyscyplin

Źródło: opracowanie własne w programie Cont-evo.

Średnia liczba ewaluowanych dyscyplin przypadająca na podmiot jest bardzo zróżnicowana: od 2,4 w województwie mazowieckim do 15 w województwie lubuskim. Widać zatem, że województwo mazowieckie, gdzie znajduje się rekordowa liczba ewaluowanych podmiotów, plasuje się na ostatnim miejscu pod względem średniej liczby dyscyplin, co jest spowodowane dużą liczbą zlokalizowanych w Warszawie instytutów badawczych, w których ewaluacji poddano często jedną dyscyplinę. Jednocześnie z porównania pomiędzy mapami 6.3 i 6.4 widać, że średnia liczba ewaluowanych dyscyplin nie idzie w parze ze współczynnikiem prestiżu (zależność ta jest istotna statystycznie: wsp. korelacji wynosi $-0,71$), co potwierdza wcześniej zaobserwowaną na poziomie ogólnopolskim prawidłowość: im więcej ewaluowanych dyscyplin (zarówno na poziomie krajowym, jak i poszczególnych podmiotów), tym gorsze wyniki w ewaluacji.

Mapa 6.3. Średnia liczba dyscyplin przypadająca na podmiot

Mapa 6.4. Odsetek kategorii A+ i A w sumie nadanych kategorii naukowych

Źródło: opracowanie własne w programie Cont-evo.

6.5. EWALUACJA NA UNIwersYTECIE ŁÓDZKIM

Na Uniwersytecie Łódzkim (UŁ) pracownicy zatrudnieni w grupie pracowników badawczych, badawczo-dydaktycznych oraz doktoranci reprezentują ponad 30 dyscyplin w ramach pięciu dziedzin naukowych. Ewaluacji poddane zostały 22 dyscypliny, w których liczba N była równa lub większa

od 12. Najliczniej reprezentowana była dziedzina nauk społecznych z dziewięcioma dyscyplinami: ekonomia i finanse, nauki o komunikacji społecznej i mediach, nauki o zarządzaniu i jakości, nauki socjologiczne, psychologia, geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, nauki o polityce i administracji, nauki prawne oraz pedagogika. Mniejszą grupę stanowiły nauki humanistyczne z siedmioma ewaluowanymi dyscyplinami: archeologia, historia, literaturoznawstwo, nauki o sztuce, filozofia, językoznawstwo oraz nauki o kulturze i religii. Nauki ścisłe i przyrodnicze były na UŁ reprezentowane przez sześć dyscyplin: informatyka, nauki biologiczne, nauki fizyczne, matematyka, nauki chemiczne oraz nauki o Ziemi i środowisku. Wyzwaniem, przed jakim stanął Uniwersytet Łódzki, była nie tylko liczba ewaluowanych dyscyplin (najwięcej w województwie łódzkim; Politechnika Łódzka – 12, Uniwersytet Medyczny – trzy), ale również ich liczebność – począwszy od archeologii z liczbą N 13,6, a skończywszy na niemal 250-osobowej ekonomii i finansach.

W wyniku pierwszych decyzji Ministra Edukacji i Nauki (z 2022 r.), cztery (z 22 ewaluowanych) dyscypliny uzyskały kategorię naukową A, osiem – kategorię B+ i cztery – kategorię B. Wskutek odwołań oraz wyjaśnień przesłanych do MEiN 12 dyscyplin uzyskało wyższą kategorię, w efekcie czego Uniwersytet Łódzki nie posiada w żadnej ewaluowanej dyscyplinie kategorii B. W otrzymanych decyzjach 14 dyscyplinom przyznano kategorię B+, siedmiu – kategorię A i jednej – A+. W przypadku trzech dyscyplin: nauki prawne, ekonomia i finanse oraz nauki fizyczne zostały złożone skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. W dziedzinie nauk humanistycznych odsetek kategorii A+ A wyniósł 4/7 (przed odwołaniami było to 3/7), w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych: 2/6 (1/6) i dziedzinie nauk społecznych: 2/9 (0)⁹.

Podwyższenie kategorii w dyscyplinach było skutkiem wielu zmiennych. Przede wszystkim podniesiono punktację w kryterium III. W przypadku wielu dyscyplin przedstawione opisy ponownie poddano ocenie eksperckiej (skład komisji był odmienny niż za pierwszym razem). Niektóre dyscypliny w ten sposób uzyskały nawet dwa razy wyższą liczbę punktów niż pierwotnie. W przypadku kryterium II wysłano szczegółowe wyjaśnienia dotyczące badawczego charakteru realizowanych

⁹ Kategorie uzyskane w kryterium I oraz III są zgodne ze Strategią Uniwersytetu Łódzkiego na lata 2021–2030. Zakłada ona dynamiczny rozwój potencjału naukowego m.in. poprzez konsekwentne budowanie statusu uczelni badawczej oraz wzmacnianie statusu Uniwersytetu Łódzkiego jako uczelni badawczej, systematycznie i konsekwentnie podnoszącej jakość działalności naukowej we wszystkich reprezentowanych dyscyplinach. Duży nacisk położony jest również na znaczenie UŁ jako instytucji kreującej rzeczywistość, współpracującej z otoczeniem społecznym, gospodarczym i kulturalnym. Wyzwaniem, przed którym stoi uczelnia, jest wzrost środków pozyskiwanych w ramach kryterium II. Odwołując się do kolejnych celów strategii, uczelnia ma za zadanie popularyzować wyniki badań oraz aktywność ekspercką podejmowaną przez pracowników, doktorantów i studentów, wspieranie wdrażania wyników badań naukowych oraz ich transfer do otoczenia. Mając na względzie powyższe założenia, działania podejmowane przez władze centralne, wydziałowe oraz jednostki pozawydziałowe, można stwierdzić, że UŁ konsekwentnie zmierza do podniesienia kategorii w kryterium II i utrzymania lub podwyższenia kategorii w pozostałych kryteriach.

projektów. Dotyczyło to w głównej mierze projektów finansowanych ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju oraz Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji. Widać również było rozbieżność w podejściu oceniających m.in. do działań finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki – w przypadku niektórych dyscyplin projekty Miniatura uzyskały punkty dopiero w procesie odwołań. W ramach kryterium I zgłoszono najmniej uwag. Najbardziej istotne dotyczyły błędów w systemie, który niejednokrotnie nie policzył punktów za publikacje w przypadku osób zatrudnionych w więcej niż jednej jednostce.

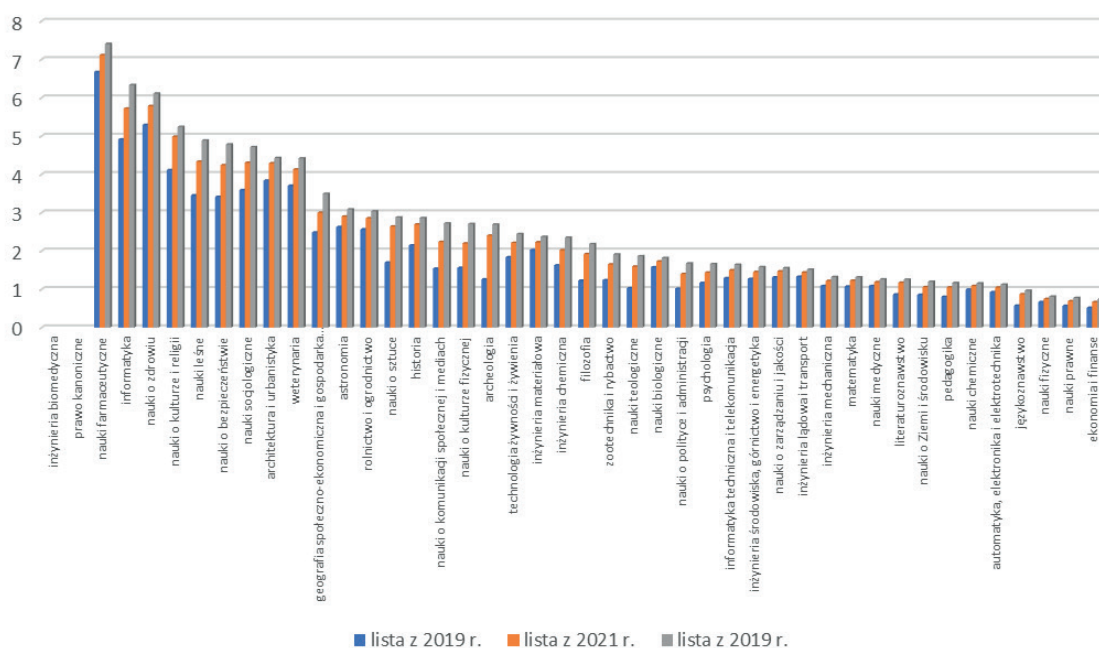
Podobnie zatem, jak w całej Polsce (por. tab. 6.1), w procesie oceny najslabiej wypadły nauki społeczne. Co stoi za tak niskim wynikiem tej dziedziny naukowej?

6.6. PRZYCZYNY NIERÓWNOMIERNYCH WYNIKÓW

Pomimo że w podrozdziale 6.3 pisaliśmy o mniejszych nierównościami w ocenie dyscyplin w Polsce w ostatecznych decyzjach ministra (w porównaniu z wynikami opublikowanymi w 2022 r.), w dalszym ciągu mamy do czynienia z dyscyplinami i dziedzinami o skrajnie różnym odsetku najlepszych kategorii. Jak pokazuje tabela 6.1, sukces (mierzony udziałem kategorii A i A+) w dziedzinie nauk teologicznych był prawie trzykrotnie wyższy niż w dziedzinie nauk społecznych (92% vs. 34%). Ta rozbieżność jest wręcz kuriozalna w przypadku niektórych dyscyplin, bowiem na skrajnych pozycjach rankingu prestiżu są dwie dyscypliny należące do tej samej dziedziny (nauk społecznych), gdzie prawo kanoniczne charakteryzuje się ponad czterokrotnie wyższym współczynnikiem prestiżu niż ekonomia i finanse (100% vs. 23%).

Najbardziej prawdopodobną przyczyną tych odmienności jest zróżnicowany poziom publikacji pracowników zaliczanych do poszczególnych dyscyplin. Przypomnijmy, że kryterium I – publikacyjne – miało najwyższą wagę we wszystkich dziedzinach naukowych, dlatego zarówno liczba, jak i punktacja publikacji zgłoszonych do ewaluacji miała duże znaczenie dla końcowego wyniku. Co więcej w celu uzyskania kategorii naukowej A+ dyscypliny poddawane są dodatkowej ocenie eksperckiej, w tym jednego eksperta pochodzącego ze znaczącego zagranicznego ośrodka naukowego. Dodatkowo dyscyplina musi mieć kategorię A i uzyskać w zakresie „pierwszego kryterium” ocenę o wartości nie niższej niż próg procentowy ustalony w stosunku do najwyższej oceny w danej dyscyplinie naukowej, co jeszcze bardziej wskazuje na znaczenie kryterium I.

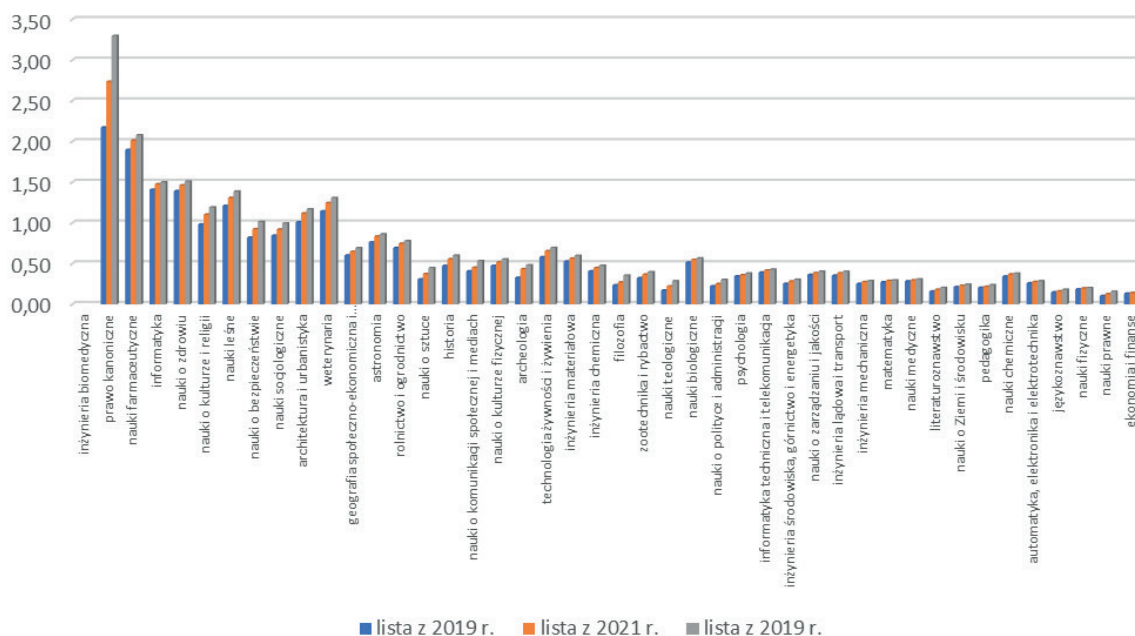
W kolejnych edycjach wykazu czasopism, ogłaszanych kolejno w 2019, 2021 i 2023 r., wzrastała zarówno liczba periodyków (w pierwotnym wykazie z 2019 r. indeksowanych było 29 tys. czasopism, w edycji z grudnia 2021 r. już 32,7 tys., zaś w edycji z 2023 r. było to 34,3 tys.), jak i ich punktacja. Te wzrosty potwierdzają dane z wykresu 6.3 i 6.4, z których można odczytać, że rośnie (w kolejnych edycjach listy czasopism) liczba czasopism dedykowanych poszczególnym dyscyplinom (zarówno ogółem, jak i tych o punktacji 100+), ale już ich rozkład pomiędzy dyscyplinami jest skrajnie różny. Jeśli chodzi o ogół czasopism (bez względu na ich punktację), to rozpiętość liczby periodyków przypadających na jednego pracownika uwzględnionego w ewaluacji wynosi od 0,73 dla ekonomii i finansów do ponad 30 dla inżynierii biomedycznej (wg punktacji z 2023 r.) – por. wykres 6.3. Z powodu tej ogromnej różnicy pominięto na wykresie 6.3 i 6.4 dyscypliny, dla których liczba czasopism była tak duża, że znacząco zwiększała skalę wykresu, powodując, że wyniki dla pozostałych dyscyplin były mało czytelne.

Wykres 6.3. Liczba czasopism przypadająca na pracownika (liczbę N) w trzech edycjach listy czasopism

* Pominięto wyniki inżynierii biomedycznej (ponad 30) i prawa kanonicznego, które znacząco zawiązały skalę i powodowały nieczytelność pozostałych wyników

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 grudnia 2019 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego-z-dnia-31-lipca-2019-r-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych-wraz-z-przypisana-liczba-punktow2>, Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 grudnia 2021 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-z-dnia-1-grudnia-2021-r-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych>, Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2023 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych, <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/komunikat-ministra-edukacji-i-nauki-z-dnia-17-lipca-2023-r-w-sprawie-wykazu-czasopism-naukowych-i-recenzowanych-materialow-z-konferencji-miedzynarodowych>

Wykres 6.4. Liczba czasopism o punktacji 100+ przypadająca na pracownika (liczbę N) w trzech edycjach listy czasopism
* Pominięto wynik inżynierii biomedycznej (>7,92), który znacząco zawyżał skalę i powodował nieczytelność pozostałych wyników

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 grudnia 2019 r., Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 grudnia 2021 r., Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2023 r.

Trudno w tak heterogenicznej grupie, którą tworzą 44 dyscypliny naukowe, o jakieś wspólne wnioski, dlatego poniżej skupimy się wyłącznie na dyscyplinach zaliczanych do nauk społecznych, które (zgodnie z danymi z tab. 6.1) wypadły naj słabiej w ewaluacji. Jak pamiętamy z tabeli 6.2, ekonomia i finanse oraz prawo kanoniczne znajdowały się na skrajnych pozycjach w rankingu odsetka wysokich kategorii: w ekonomii i finansach tylko 23% podmiotodyscyplin miało kategorię A i A+, tymczasem w prawie kanonicznym było to 100% (sic!). Odpowiedź na pytanie o przyczyny tego zjawiska wydaje się przynosić tabela 6.3, z której możemy odczytać, że w ekonomii i finansach przypadało w Polsce 0,7 czasopisma na każdego pracownika uwzględnionego w ewaluacji (wg listy z 2021 r., która była brana pod uwagę w ewaluacji), zaś w prawie kanonicznym było to 18,9, czyli 27 razy więcej. Równie duża różnica dotyczy czasopism wysoko punktowanych (100+), których było 0,14 w ekonomii i 2,73 w prawie kanonicznym (dodatkowo można zauważyć, że w ekonomii i finansach podniesienie punktacji na liście z 2023 r. w porównaniu do 2021 r., było symboliczne wobec wzrostów w prawie kanonicznym).

Warto przywrzeć się również zmianom w wykazie czasopism z lipca 2023 r. Na liście tytułów z prawa kanonicznego znalazło się niemal 20% tytułów więcej niż na poprzedniej liście. Ta sama zmiana dotyczy niecałych 10% w ekonomii i finansach, co również może mieć wpływ na wyniki przyszłej ewaluacji.

Tabela 6.3. Statystyki liczby czasopism na jednego pracownika uwzględnionego w ewaluacji według ministerialnej liczby czasopism w roku 2019, 2021, 2023 r.

Nazwa dyscypliny	Liczba czasopism na pracownika w 2019 r.	Liczba czasopism na pracownika w 2021 r.	Liczba czasopism na pracownika w 2023 r.	Liczba czasopism 100+ na pracownika w 2019 r.	Liczba czasopism 100+ na pracownika w 2021 r.	Liczba czasopism 100+ na pracownika w 2023 r.
ekonomia i finanse	0,52	0,7	0,7	0,13	0,14	0,15
geografia społeczno-ekonomiczna	2,48	3,0	3,5	0,60	0,65	0,69
nauki o bezpieczeństwie	3,41	4,2	4,8	0,82	0,92	1,01
nauki o komunikacji społecznej i mediach	1,54	2,2	2,7	0,41	0,45	0,53
nauki o polityce i administracji	1,02	1,4	1,7	0,22	0,25	0,30
nauki o zarządzaniu i jakości	1,31	1,5	1,6	0,36	0,38	0,40
nauki prawne	0,57	0,7	0,8	0,10	0,13	0,15
nauki socjologiczne	3,59	4,3	4,7	0,84	0,92	0,99
pedagogika	0,80	1,1	1,2	0,20	0,22	0,24
prawo kanoniczne	12,79	18,9	23,1	2,17	2,73	3,30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 grudnia 2019 r., Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 grudnia 2021 r., Komunikatu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2023 r.

6.7. PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE

Ewaluacja nauki za lata 2017–2021 wzbudziła wiele kontrowersji i komentarzy w środowisku akademickim, pokazała też co najmniej dwie zastanawiające zależności. Po pierwsze, wyniki poszczególnych dyscyplin (mierzone odsetkiem najwyższych kategorii) były ujemnie (i istotnie statystycznie) skorelowane z ich popularnością (mierzoną liczbą jednostek badawczych oceniających daną dyscyplinę). Podobną zależność można była zauważyć w geograficznym rozkładzie podmiotów: im w danym województwie wyższa średnia liczba ewaluowanych dyscyplin, tym niższy współczynnik prestiżu. Ewidentnie łatwiej było o dobry wynik w podmiotach, w których oceniano niewiele dyscyplin, a już największe dysproporcje dotyczą podmiotów jednodyscyplinowych, do których w przeważającej części należą instytuty naukowe. Wydaje się, że podobne

traktowanie instytutów badawczych i uczelni wyższych, które oprócz badań naukowych kształcą również studentów, jest niesprawiedliwe. W czasie procesu ewaluacji problem ten był wielokrotnie wskazywany przez różnego rodzaju gremia, jak choćby Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich.

Drugą prawidłowością zaobserwowaną w ostatniej ewaluacji nauki jest nierówny dostęp do czasopism, w tym do czasopism wysoko punktowanych. Nawet w ramach tej samej dziedziny naukowej (społecznej) można znaleźć dyscypliny, dla których różnice w dostępie do czasopism są kilkudziesięciokrotne. Niestety, zmiany na liście czasopism powodują dalsze faworyzowanie dyscyplin już i tak uprzywilejowanych.

Wydaje się, że w kolejnej ewaluacji racjonalne byłoby rozdzielenie oceny instytutów naukowych i uczelni wyższych oraz/lub wprowadzenie innych kryteriów dla dużych podmiotów (zarówno w sensie liczby ewaluowanych dyscyplin, jak i liczby kształconych studentów). Należałoby też, w przypadku zmiany punktacji czasopism, brać pod uwagę ich dostępność dla poszczególnych dyscyplin, bowiem obecne dysproporcje pod tym względem są trudne do zaakceptowania w kontekście równych szans w publikowaniu. Pozostaje też pytanie o rolę ekspertów przy ustalaniu kolejnych wykazów czasopism, ponieważ zmiany, które wprowadzono na liście czasopism punktowanych w roku 2021 i w szczególności w 2023 r., nie wydają się mieć racjonalnego uzasadnienia.

Ewa Bluszcz – Uniwersytet Łódzki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-237 Łódź, ul. Jana Matejki 34A

REDAKTOR INICJUJĄCY

Monika Borowczyk

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Paweł M. Sobczak

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Gralka

SKŁAD I ŁAMANIE

Munda – Maciej Torz

PROJEKT OKŁADKI

Monika Rawska

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.11213.23.0.K

Ark. wyd. 3; ark. druk. 9,5

<https://doi.org/10.18778/8331-366-5>

ISBN 978-83-8331-365-8

e-ISBN 978-83-8331-366-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-237 Łódź, ul. Jana Matejki 34A

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 635 55 77

„Białą Księgę. Raport na temat rynku wydawnictw naukowych w Polsce w 2023 roku”
opracował zespół Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego we współpracy z firmą Index
Copernicus na zlecenie Sekcji Wydawców Akademickich i Naukowych Polskiej Izby Książki
oraz Komisji ds. Wydawnictw Naukowych przy KRASP

Mamy nadzieję, że raport na temat rynku wydawnictw naukowych w Polsce skłoni uważnych
czytelników do uwag i wniosków, uzupełniających wnioski sformułowane w raporcie,
aby przedstawiony w nim obraz sytuacji był pełniejszy. Zachęcamy do lektury
oraz nadsyłania uwag i wniosków: biuro@pik.org.pl

Sporządzenie i opublikowanie kolejnej edycji raportu jest planowane na następną konferencję
przewidywaną na jesień 2024 roku. Poprzedzi je rozesłanie zaktualizowanej ankiety do wydawców

© Raport udostępniamy na licencji CC: Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne
– Bez utworów zależnych 4.0 Polska

